

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΡΕΜΑΤΙΑ ΧΑΛΑΝΔΡΙΟΥ - Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ
ΤΗΣ "ΦΥΣΙΚΗΣ ΠΑΡΕΝΘΕΣΗΣ" ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΙΣΤΟΥ
ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΟΥ ΧΑΛΑΝΔΡΙΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΑΣΠΑΣΙΑ ΚΟΥΖΟΥΠΗ

ΜΑΝΩΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2010

ΠΤ - ΑΜ
2010
ΔΗΜ

Ρεματιά Χαλανδρίου
Η αντιμετώπιση της «φυσικής παρένθεσης» του αστικού ιστού της
πόλης του Χαλανδρίου

ΜΑΝΩΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΑΣΠΑΣΙΑ ΚΟΥΖΟΥΠΗ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2010

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 8687/1
Ημερ. Εισ.: 19-07-2010
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΑΜ
2010
ΔΗΜ

Ρεματιά Χαλανδρίου
Η αντιμετώπιση της «φυσικής παρένθεσης»
του αστικού ιστού της πόλης του Χαλανδρίου.

Επιβλέπων: Ασπασία Κουζούπη
Φοιτητής: Δημήτριος Μανώλης

Σε εξέλιξη του ερευνητικού μου θέματος, πραγματοποιείται μια βαθύτερη προσέγγιση στο Ρέμα Χαλανδρίου. Στον αστικό ιστό, συνήθως αντιλαμβανόμαστε ένα φυσικό τοπίο ως μία “παρένθεση”, ως ένα “κενό” στη συνέχεια του.

Ένα “φυσικό κενό” στον ανθρώπινο παρεμβατισμό, που εκφράζεται με τη συνεχή ανάπτυξη του αστικού ιστού. Μέσα στις προθέσεις μου είναι η ρεματιά να τοποθετηθεί και πάλι στην “καρδιά” της πόλης του Χαλανδρίου, τονίζοντας το νερό, που το θεωρώ ως κυρίαρχο στοιχείο της, ανοίγωντας την οπτικά στον αστικό ιστό και φανερώνοντας την. Εργάζομαι λοιπόν, σε δύο επίπεδα, αφενός στο εσωτερικό της ρεματίας με τα προϋπάρχοντα στοιχεία (βλάστηση, νερό, περιβόλια) και αφετέρου ενεργοποιώντας και συνδέοντας προϋπάρχουσες δημόσιες χρήσεις που συνορεύουν με το ρέμα.

Η τελική πρόταση έχει σκοπό την επανατοποθέτηση της ρεματίας στην «καρδιά» της πόλης και η πρόταση θα συμβάλλει στον τρόπο που η ρεματιά θα αρχίσει να δείχνει πιο “προσιτή” και “φιλική” για επίσκεψη από τους πολίτες. Αυτό θα μπορούσε να συμβεί μέσω των γενικών στοιχείων της πρότασης μου: συνεχείς διαδρομές (από την αρχή ως το τέλος της περιοχής μελέτης) και προσβάσιμες από όλους (κλίση ραμπών 6-7%), άμεσες προσβάσεις από το ύψος της πόλης σε πολλαπλά σημεία, αναψυχή, ψυχαγωγία, παροχή πολιτιστικών εκδηλώσεων και εκδηλώσεων πολιτισμού μέσω του νέου θεάτρου, κολύμβηση, παιχνίδι στην περιοχή με άμμο, δροσιά και αντιπλημμυρική προστασία.

Η πρόταση, έχει σκοπό τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης του φυσικού τοπίου που παρεμβάλλεται μέσα στον αστικό ιστό. Δημιουργεί χρήσεις για τους πολίτες, με τις ελάχιστες κινήσεις, με σκοπό όχι την δημιουργία ενός «πλαστικού» σκηνοικού θεάτρου - «ευφρανσης της καρδιάς», αλλά με σκοπό την έμπρακτη ενασχόληση με το τοπίο και «επιστροφή» του αστού στην φύση, ακόμη και αν το φυσικό τοπίο είναι μια παρένθεση στην πόλη που κατοικεί και εργάζεται. Απότερος σκοπός είναι η τοποθέτηση της φύσης και πάλι στην καθημερινότητα των αστών και της επαναδιαπραγμάτευσης της σχέσης των αστών με τη φύση.

Chalandri's Stream

The confrontation of the "natural parenthesis"
in Chalandri's urban web.

Supervisor: Aspasia Kouzoupi
Student: Dimitrios Manolis

Developing my Special Research Topic, I tried for a deeper methodological and designing approach of Chalandri's Stream. In the urban web, we usually conceived the landscape as a "parenthesis", as a "gap" in the continuation of the web.

A "natural void" in the human interventionism, that is expressed by the continuous growth of the urban web. My intention is to place for once again the glen in the "heart of" of the city of Chalandri, managing the water's flow that I consider as its sovereign element, "opening" the stream to the urban web and "revealing" it to the city. Therefore, I tried to work in two different levels, on one side in the interior of glen with its pre-existing elements (vegetation, water, gardens) and on the other side activating and connecting pre-existing public uses.

My Final Thesis aims for repositioning the glen in the "heart of" city. Through my proposed thesis, the glen will begin to show more "accessible" and "friendly" to visit for the citizens. This could happen via the main elements of my architectural proposal: continuous paths (from the beginning to end of my studied region) and accessible from all (bent of ramps 6-7%), direct access from the height of city at multiple points, recreation, entertainment, benefit of cultural events via the new theatre, swimming, game in the designed region full with sand, dew and flood-preventing protection.

The design aims to redefine the relation between natural landscape that interferes in the urban web. Creating new uses for the citizens, with a minimal architectural design, I aim not to create a "plastic" scene of theatre, but I aim for a factual pastime with the landscape and for the return of bourgeois to the nature. Thus, I aim for placing the nature, for once again, in the everyday routine of bourgeois and the renegotiation of the present relation of bourgeois with the landscape.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διαχείριση των υδάτινων πόρων είναι και ήταν πάντα ένα από τα δυσκολότερα προς επίλυση ζητήματα των οργανωμένων κοινωνιών. Συχνά η καθυπόταξη της φύσης υπήρξε αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων που αποσκοπούσαν στην βελτίωση των συνθηκών των ανθρώπινων εγκαταστάσεων, με δυνατότητες ευθέως ανάλογες των κοινωνικών και οικονομικών δυνατοτήτων της κάθε εποχής.

Στην ερευνητική εργασία μου με τίτλο « Ανθρώπινος παρεμβατισμός και φύση. Ανάγνωση του φυσικού τοπίου της ρεματιάς Χαλανδρίου και προσέγγισή της ή αλλιώς τα υπαρξιακά της ρεματιάς», επιλέχθηκε το παράδειγμα της ρεματιάς Χαλανδρίου. Σκοπός ήταν να διερευνήσω τις σχέσεις μεταξύ, της πόλης και της φυσικής οντότητας – του ρέματος που την διατρέχει. Για την κατανόηση αυτής της ιδιότυπης σχέσης, κινήθηκα σε πολλαπλά επίπεδα και προσπάθησα να εντοπίσω ποια είναι τα αστικά στοιχεία αλληλεπίδρασης με το φυσικό τοπίο και αντίστροφα.

Τοποθεσία

Το Ρέμα Πολυδρόσου (γνωστό και ως Ρέμα Χαλανδρίου) είναι ένας μεγάλος χείμαρρος που πηγάζει από τις παρυφές της Πεντέλης και καταλήγει στην πεδιάδα των Χαλανδραίων, σβήνοντας στα Τουρκοβούνια. Συγκεκριμένα, πηγάζει από τα διοικητικά όρια του Δήμου Νέας Πεντέλης, χωρίζει στην καθοδό του τους Δήμους Μελισσίων και Βριλησίων ώσπου να καταλήξει στην εύφορη γη των Χαλανδραίων και να "σβήσει" σταδιακά στα διοικητικά όρια του Αμαρουσίου (στη συνοικία της Αγίας Φιλοθέης) και να διακλαδιστεί σε μικρότερα ρέματα στο Δήμο Φιλοθέης. (Είναι ένας από τους λίγους πνεύμονες πρασίνου που έχουν διατηρηθεί στην κορεσμένη πρωτεύουσα των Αθηνών.) Παλαιότερα, οι κάτοικοι του Χαλανδρίου αποκαλούσαν το χείμαρρο Βριλησσό Ποταμό. Ανατολικά του Ρέματος Πολυδρόσου ρέει το μικρότερο Ρέμα Βριλησσού που καταλήγει στον Ποδονίητη.

Δήμος Φλύας

Η ρεματιά αυτή υπήρξε και η αφορμή του εποίκισμού του δήμου Φλύας. Κατοικήθηκε κατά την εποχή της Χαλκοκρατίας (2600-2000 π. Χ.). Την ονομασία «Φλύα» που σημαίνει εύφορη γη (ο λεξικογράφος Ησύχιος αναφέρει ότι «φλεί» σημαίνει ευκαρπεί, γέμει, πολυκαρπεί), εκτιμάται ότι την πήρε επί εποχής Κλεισθένη, ο οποίος όταν ανέλαβε την εξουσία περιέλαβε τον αρχαίο δήμο της Φλύας στην Κεκροπία Φυλή.

«Λιθαγωγία οδός» και ρεματιά

Η ίδια η ρεματιά θεωρείται ο δρόμος μεταφοράς των μαρμάρων από την Πεντέλη για το κτίσιμο του Παρθενώνα. Η διαδρομή των μαρμάρων ή αλλιώς η «λιθαγωγία οδός» από την Πεντέλη έφτανε κατηφορικά ως την περιοχή του δήμου Φλύας. Εκεί, λόγω του γεωφυσικού ανάγλυφου της περιοχής, κατασκευάστηκαν έργα παράλληλα με τις όχθες της ρεματιάς για την διευκόλυνση της κίνησης των μαρμάρων.

Η κατηφορική οδός από το λατομείο «Σπηλιά» στη Πεντέλη κατέληγε στη δεξιά όχθη του ρέματος ακολουθώντας αυτή τη διαδρομή για τέσσερα (4) χιλιόμετρα και συνέχιζε στην αριστερή όχθη για ακόμη τέσσερα (4) χιλιόμετρα μέχρι να καταλήξει κοντά στο ύψος της σημερινής λεωφόρου Κηφισίας. Σύμφωνα με την σχετική μελέτη του Μανώλη Κορρέ, το συγκεκριμένο σημείο η κλίση του εδάφους ήταν κατηφορική μόνο ~1.6% για περίπου πέντε χιλιόμετρα και για τα επόμενα δύο ήταν ανηφορική ~+0.5% μέχρι τη νοτιή γραμμή του ποταμού Ιλισού (Κορρές Μ., 1995, pp.67).

Ρωμαϊκή και Πρωτοχριστιανική Περίοδος

Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο, από ιστορικά στοιχεία φαίνεται πως η ρεματιά συνέβαλε στο δεύτερο σύστημα υδροδότησης της Αττικής, μετά την ύδρευση από τον Υμηττό. Πηγές ακόμη αναφέρουν ότι η οικονομία της περιοχής εξαρτώνταν από λίγες ισχυρές ντόπιες ρωμαϊκές οικογένειες, που ασχολούνταν κυρίως με την κατασκευή μαυσωλείων.

Στους Ρωμαϊκούς και Πρωτοχριστιανικούς χρόνους η Φλύα, ακολουθώντας τη μοίρα της Αττικής λεπλατείται επανειλημμένως και ερημώνεται. Εδώ βρίσκουμε το μαυσωλείο της Μαρμαριώτισσας, όπου ένας μνημειώδης Ρωμαϊκός ατομικός ή οικογενειακός τάφος μετατρέπεται σε μικρό ναό. Το οικοδόμημα φαίνεται πως ανήκε σε πλούσια οικογένεια της Φλύας ή ακόμη και στον διάσημο Ηρώδη Αττικό, αν κρίνει κανείς από το ότι είναι αντίγραφο του μαυσωλείου της Κηφισιάς στην Πλατεία Πλατάνων, το οποίο έχτισε ο Ηρώδης.

Βυζαντινή Περίοδος

Κατά τη διάρκεια των Βυζαντινών χρόνων και της Τουρκοκρατίας αλλά και την απαρχή της συγκρότησης σύγχρονου Ελληνικού κράτους, δεν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις και εξακριβωμένα στοιχεία για την περιοχή του Χαλανδρίου, κάτι που σημαίνει ότι βιώνει μια μακριά περίοδο υποβάθμισης και πιθανόν ερήμωσης, ακολουθώντας την τύχη της Αθήνας, που αριθμούσε 8 χιλιάδες κατοίκους τότε. Έτσι, γίνεται κατανοητό και πόσο αραιοκατοικημένο ήταν το Χαλάνδρι.

Ονοματολογία

Ο Αττικός δήμος της «Φλύας» μετονομάστηκε σε Χαλάνδρι κατά τη Μεσαιωνική περίοδο ή κατά την τουρκοκρατία και αν δεχθούμε αυτή τη θεωρία, οφείλει το όνομά του στον Τούρκο μεγαλογαιοκτήμονα της περιοχής, τον Χαλά. Γενικά όμως πιστεύεται ότι η ονομασία ανάγεται στους Βυζαντινούς χρόνους όπου αναφέρονταν στην συγκεκριμένη περιοχή είτε ως «Χαράδρι» που σημαίνει χαράδρα ή ρεματιά, είτε ως «Χαλάνδριον» που σήμαινε κλίνη, κρεβάτι, μοναχικός κοιτώνας, ή μοναχική καλύβα.

Επαναφορά της «Λιθαγώγιας οδού» τον 19ο αιώνα

Το 1841-1842 με χρηματοδότηση της Sophie de Marbois, Δούκισσα της Πλακεντίας (Δ. Καμπούρογλου, 1927, pp. 68, 70, 81, 93, 124 - 125) και σε σχέδια του Α. Γεωργαντά, κατασκευάστηκε γέφυρα πέντε αψίδων στη ρεματιά σε απόσταση τεσσάρων χιλιομέτρων από το σημερινό κέντρο του Χαλανδρίου και τριών χιλιομέτρων από την Πεντέλη, στην σημερινή τοποθεσία της οδού Δουκίσσης Πλακεντίας, στο δήμο Μελισσιών. Ανυψώνοντας ένα κομμάτι του ήδη υπάρχοντος δρόμου για μια απόσταση τεσσάρων χιλιομέτρων στη νότια πλευρά του ρέματος, η γέφυρα κατασκευάστηκε με σκοπό την μείωση της απόστασης και της διευκόλυνσης της μεταφοράς των μαρμάρων από την Πεντέλη για την κατασκευή του «Ιλίου Μεγάρου» (σημερινού Βυζαντινού Μουσείου). Εικάζεται και θεωρείται ότι η κατασκευή του συγκεκριμένου έργου έχει τις βάσεις του στις οδούς που υπήρχαν στην αρχαιότητα, αφού ο σκοπός (διευκόλυνση της μεταφοράς των μαρμάρων) ήταν ο ίδιος.

«Λιθαγώγια οδός» ή αλλιώς σήμερα τμήματα της Κηφισίας και Μεσογείων

Σε μελέτη του μηχανικού Α. Sommer, αποδεικνύεται ότι ακόμη και πριν από 150 χρόνια και όταν το Χαλάνδρι ήταν ακόμη ένας μικρός δήμος με πολύ λίγες οικίες, ο δρόμος που συνέδεε την περιοχή με την Αθήνα ακολουθεί την σημερινή διαδρομή (και επομένως την διαδρομή των μαρμάρων από την αρχαιότητα).

Προπολεμική κατάσταση

Στα έτη του σύγχρονου ελληνικού κράτους εμφανίζεται στη διοικητική αρμοδιότητα των Αθηνών. Το 1910 τίθεται σε εφαρμογή το πρώτο σχέδιο πόλεως και το 1925 αποσπάται από το δήμο των Αθηναίων και αναγνωρίζεται ως αυτόνομη κοινότητα της Νομαρχίας Ανατολικής Αττικής. Με τη βελτίωση του ρυμοτομικού σχεδίου το Χαλάνδρι γίνεται παραθεριστικό θέρετρο των Αθηνών, ενώ κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή αφομοιώνεται ένα μέρος των προσφύγων.

Το 1940 με τη γερμανική κατοχή το Χαλάνδρι βυθίζεται σε τέλμα, έως και το 1944, χρονολογία η οποία σηματοδοτεί τη νέα εποχή του Χαλανδρίου, ως αυτόνομου Δήμου της Αττικής.

Αρχίζοντας με την ιστορική προσέγγιση του ρέματος, εντόπισα την θέση του στον αρχαίο, ρωμαϊκό, βυζαντινό και προπολεμικό κόσμο. Τα αποτελέσματα της ιστορικής προσέγγισης με ώθησαν σε ανίχνευση των επιμέρους στοιχείων του σε σχέση με την πόλη και ειδικότερα με την παραρεμάτια περιοχή. Στη συνέχεια μέσω της σύνθεσης χαρτών, πέρασα στην μεθοδολογική προσέγγιση – καταγραφή τους στην χρονική περίοδο 1945 μέχρι 2009.

Πρώτα συστηματικά συμπεράσματα

Παρατηρώντας προσεκτικά στο πέρασμα των χρόνων την περιοχή γύρω από τη ρεματιά Χαλανδρίου, εντοπίζουμε την ιστορία ανάπτυξης μιας πόλης, που πάντα προσπαθούσε να συνδιαλεχτεί με το φυσικό τοπίο της ρεματιάς, αλλά για ακόμη μια φορά δεν ήξερε τον τρόπο. Οι περισσότεροι στην Αθήνα γνωρίζουν μόνο την περιοχή γύρω από τη ρεματιά και ιδιαίτερα το Χαλάνδρι, σαν περιοχή των Αθηνών, αγνοώντας την ύπαρξη του ρέματος.

Το 1945, όπου βρίσκεται και το σημείο εκκίνησης της συστηματικής μελέτης της περιοχής, παρατήρησα ένα προάστιο των Αθηνών, με μικτή χρήση. Καλλιέργειες και κέντρα αναψυχής ήταν τα κυριότερα χαρακτηριστικά της. Λίγες εξοχικές κατοικίες, μεγάλες ιδιοκτησίες, υπανάπτυκτο οδικό δίκτυο, που κάλυπτε επαρκώς τις ελάχιστες απαιτήσεις πρόσβασης στην περιοχή. Οι καλλιέργειες λουλουδιών κυριαρχούσαν πάνω στην χαρακτηριστική μεσογειακή κλωρίδα της ρεματιάς. Οι δύο πόλοι ανάπτυξης δειλά προμήνυαν την μετέπειτα ραγδαία ανάπτυξη της περιοχής. Το νερό στο ρέμα ήταν άφθονο, καλύπτοντας όλες τις ανάγκες ύδρευσης της γύρω περιοχής.

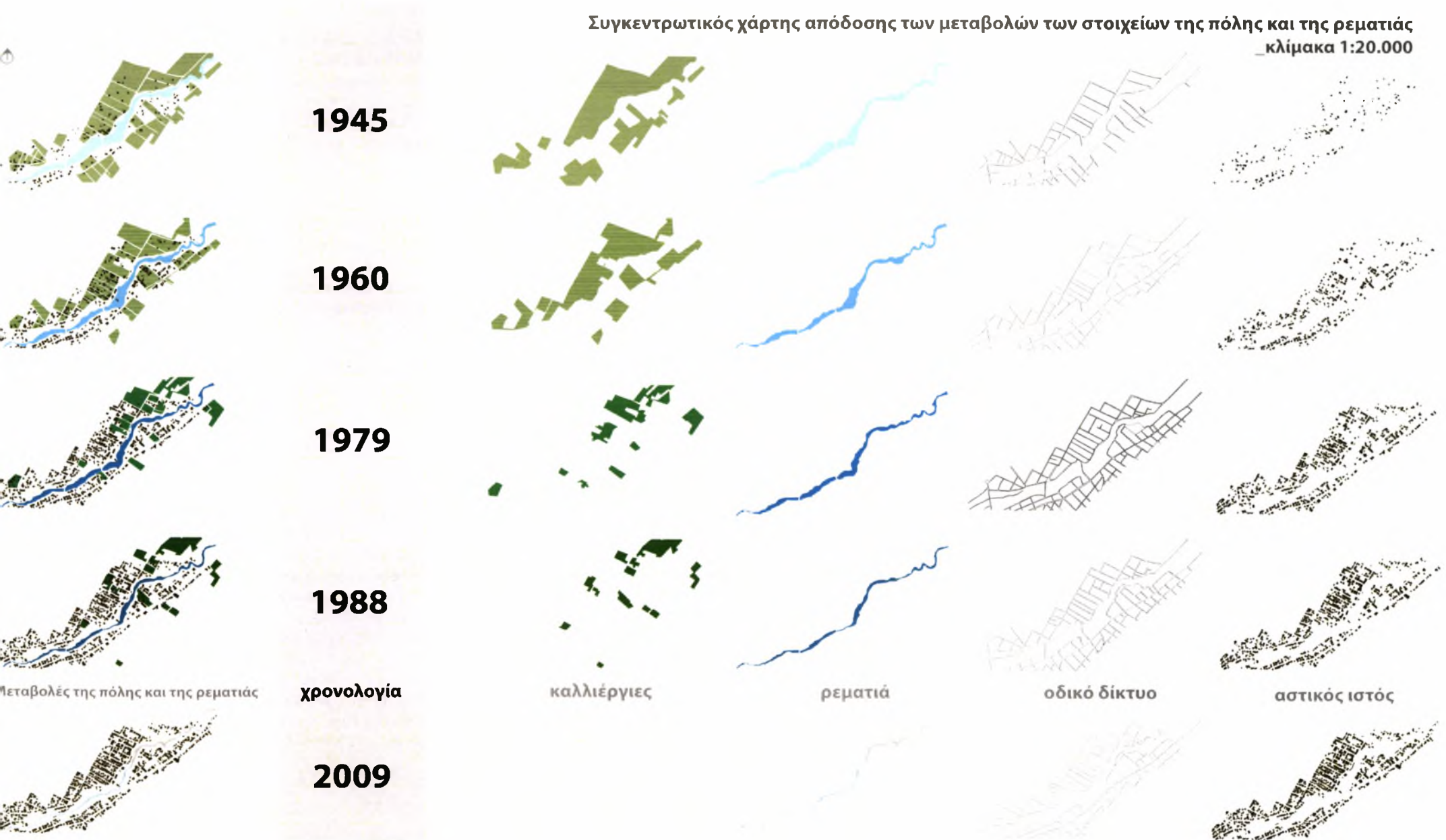
Στον δεύτερο σταθμό της μελέτης, το 1960, τα πρώτα σημάδια ανάπτυξης αρχίζουν να διαφαίνονται. Η λεωφόρος Πεντέλης (χαραγμένη στον αρχαίο δρόμο των μαρμάρων από το Πεντελικό όρος προς τον Παρθενώνα) αρχίζει να αποκτά τον εμπορικό της χαρακτήρα, καθιστώντας σαφές ότι εκτός από τους δύο πόλους και εκείνη θα παίξει το ρόλο της στην ραγδαία ανάπτυξη που θα ακολουθούσε. Οι δύο πόλοι, που μετά βίας καθίστανται σαφείς σε εμάς το 1945, αρχίζουν να ενδυναμώνονται και να πυκνώνουν. Οι καλλιέργειες δείχνουν ότι στα επόμενα χρόνια δε θα είναι ο κύριος λόγος κατοίκησης της περιοχής γύρω από το ρέμα Χαλανδρίου (λόγος κατοίκησης μέχρι πριν το 1945), χωρίς όμως να υποχωρούν σημαντικά. Μάλιστα, στην περιοχή του Πολυδρόσου, παρατηρούμε τον επικοισμό των καλλιεργειών, όπου πυκνώνουν οι κατοικίες, χωρίς όμως να απομακρύνεται η καλλιεργητική έκταση. Σε μια προσπάθεια της πόλης να συνδιαλέγει με τη ρεματιά και να εκμεταλλευτεί το φυσικό της κάλλος, γηροκομεία ανοίγονται ακόμη και μέσα στην όχθη της. Η προσπάθεια συνδιαλλαγής της πόλης με τη ρεματιά όμως, είχε ως αποτέλεσμα να υποβαθμιστεί ο ρόλος της σημασίας του νερού, καταπατώντας για πρώτη

φορά τις όχθες της και τα πρηνή της. Το νερό πλέον, θα χρησιμοποιούνταν σε κάτι στο οποίο ήταν επαρκές, για την ύδρευση των καλλιεργειών. Οι δύο όχθες μέχρι το 1960 επικοινωνούσαν μόνο μέσω της γέφυρας Κ. Βάρναλη, κάτι που κρίθηκε ανεπαρκές για τις ανάγκες των νέων κατοίκων που συνέρεαν στην περιοχή. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, κατασκευάστηκε μια φαρδύτερη γέφυρα (Δάφνιδος) από αυτή που προϋπήρχε στο κέντρο του Χαλανδρίου λίγο βορειότερα της.

Αυτή ήταν η κατάσταση μέχρι το 1979, μια χρονολογία όπου σημειώνεται και μια πληθυσμιακή έκρηξη στην περιοχή. Νέες ανάγκες γεννήθηκαν, η λεωφόρος Πεντέλης δείχνει σημάδια ραγδαίας εμπορικής ανάπτυξης και αποτελεί τον κοντινότερο εμπορικό δρόμο για την περιοχή του Πολυδρόσου. Οι δύο πόλοι στην δυτική όχθη πλέον γίνονται ευδιάκριτοι πυρήνες ανάπτυξης ολόκληρης της όχθης. Οι νέοι κάτοικοι της περιοχής σε μία ακόμη προσπάθεια τους να συνδιαλέγουν με το φυσικό κάλλος της ρεματιάς, μπαζώνουν μέρος της και εγκαινιάζουν στο νέο μπαζωμένο τμήμα, μέσα στην όχθη, τον Ναό του Αγ. Αθανασίου. Πολλές παράνομες κατοικίες αρχίζουν να κτίζονται στο εσωτερικό της ρεματιάς και αυτό ίσως για τον εξωτισμό και το κάλλος της περιοχής, καταπατώντας ακόμη και τα πρηνή της, μπαζώνοντας μέρη της, αναγκάζοντας σε παράκαμψη τη φυσική ροή του νερού. Παραμελώντας λοιπόν με αυτό τον τρόπο, τη χρηστική αξία του νερού, η ροή του μειώνεται δραματικά και πλέον δεν επιλέγεται ούτε για την ύδρευση των εναπομειναντων καλλιεργειών λουλουδιών. Ως αποτέλεσμα σε όλη αυτή τη ραγδαία «υστερία» ανάπτυξης της περιοχής, ήταν και η μείωση των καλλιεργητικών εκτάσεων (μέχρι και η αλλαγή τύπου καλλιέργειας όπου κατά κόρον προτιμούνταν αυτή των λουλουδιών, τότε προστέθηκε και αυτή της καλλιέργειας ελαιόδεντρων), οι οποίες εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, πλέον εντοπιζόνταν στο βόρειο τμήμα της ρεματιάς.

Αυτά τα στοιχεία μας οδηγούν και στα πρώτα σημάδια πύκνωσης του οικιστικού ιστού, που πλέον γίνεται σαφές το 1988. Το οδικό δίκτυο πλέον έχει αναπτυχθεί πλήρως, τα αδιέξοδα που οδηγούσαν παλαιότερα σε αγροικίες, έχουν πρόσβαση στις πίσω οδούς δημιουργώντας πλήρη οικοδομικά τετράγωνα στην περιοχή του Πολυδρόσου. Οι καλλιέργειες πλέον τείνουν να εκλείψουν και μόνο λίγες καλλιέργειες λουλουδιών έχουν μείνει

Συγκεντρωτικός χάρτης απόδοσης των μεταβολών των στοιχείων της πόλης και της ρεματιάς
_κλίμακα 1:20.000

στο βόρειο τμήμα της ρεματιάς. Μερικά τμήματα του ρέματος μπαζώνονται από ιδιώτες και κατασκευάζονται ακόμη περισσότερα παράνομα κτίσματα μέσα στη ρεματιά. Η πόλη, κατασκευάζει το «Ευριπίδειο Θέατρο Ρεματιάς Χαλανδρίου – Δημήτρης Παπαμιχαήλ» πάνω σε μπαζώματα της κοίτης της ρεματιάς, αλλάζοντας και σε μικρό βαθμό τη φυσική ροή της. Όλες αυτές οι κινήσεις των κατοίκων και του Δήμου να κτίσουν (ως και στα πρηνή της ρεματιάς) και να μπαζώνουν σημεία της για την κατασκευή οικοδομημάτων, μας οδηγεί στο σαφές συμπέρασμα ότι η σημασία του νερού για την περιοχή έχει μειωθεί δραματικά. Πλέον, το νερό δεν έχει ούτε χρηστική αξία, αφού δεν χρησιμοποιείται ούτε για την ύδρευση των καλλιέργειών (κάτι που ίσχυε μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970), αλλά ούτε και ζωτική αξία (ύδρευση και των κατοικιών μέχρι τις αρχές του 1960), με τους κατοίκους να δρουν «επιθετικά» στις όχθες της ρεματιάς και να προσπαθούν να εκμεταλλευτούν ακόμη και τα πρηνή της για την κατασκευή παράνομων κατοικιών.

Από το 1988 μέχρι και σήμερα λίγα πράγματα μεταβλήθηκαν ιδιαίτερα. Και αυτό γιατί τα πρώτα δείγματα πύκνωσης φάνηκαν είκοσι χρόνια νωρίτερα και η περιοχή έφτασε στα σημεία υπερκορεσμού. Σαφώς πλέον, οι καλλιέργειες έδωσαν τη θέση τους σε οικίες στο σύνολο της περιοχής. Αυτό όμως που προστίθεται στα μέσα του 2004 ήταν η ολοκλήρωση της Αττικής Οδού, η οποία μπορεί να μην επηρέασε την υπάρχουσα κατάσταση του οδικού δικτύου, αλλά πλέον λειτουργεί ως ένα όριο και για το οδικό δίκτυο της δυτικής όχθης (απουσία απευθείας ένωσης της δυτικής όχθης με περιοχές βόρεια, που γίνεται πλέον μόνο μέσω γέφυρας Πολυδρόσου και λεωφόρου Πεντέλης) αλλά και για το νερό. Και αυτό το στοιχείο, επηρεάστηκε στον πυρήνα του, αφού πλέον η ροή του νερού από την πηγή στην Πεντέλη δεν είναι ξεκάθαρα εμφανής. Η ροή γίνεται υπογείως μέσω σωληνώσεων στην βορειότερη περιοχή που ανήκει στο δήμο Αμαρουσίου και σήμερα, εμφανίζεται στην περιοχή του Αγ. Αθανασίου, αφήνοντας το τμήμα βορειότερα να είναι «στεγνό» κατά τη θερινή περίοδο και να ρέει νερό μόνο όταν υπάρχει έντονη βροχόπτωση.

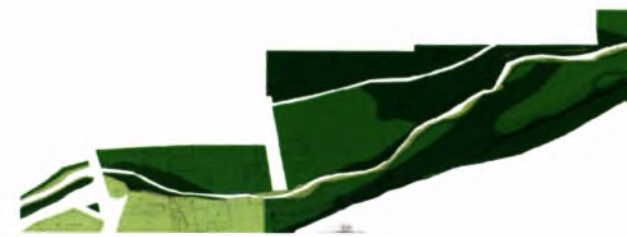
Έπειτα, μέσω βιβλιογραφικής προσέγγισης, μου αποκαλύφθηκε ο συμβολικός χαρακτήρας της ρεματιάς και ο μυστηριακός χαρακτήρας της φύσης, ακόμη και αν βρίσκεται μέσα στο αστικό τοπίο.

Από ότι παρατηρήσαμε μέχρι σε αυτό το σημείο της έρευνας, η ρεματιά τελικά, δεν εγκαταλείφθηκε, αλλά «τροποποιήθηκε» η ροή της και μόνο αυτή. Οι κάτοικοι της περιοχής δεν αδιαφορήσαν για την ύπαρξη της, έτσι ώστε ο ανθρωπίνος παρεμβατισμός με τον ορθολογικό του τρόπο σκέψης να επέμβει, σε ένα όριο όπως είναι αυτό των ορίων της γραμμής του νερού και της ροής του, όπως έκανε και σε άλλα ποτάμια ή ρεματιές η πόλη των Αθηνών.

Ίσως ένας από τους λόγους να είναι ότι η εξέλιξη της περιοχής μας και η ανάπτυξη της παραρεματίας ζώνης, έγινε σε μια εποχή όπου η φύση από «δαμασμένη» που έπρεπε να είναι για το αστικό τοπίο, ανάκτησε και πάλι ένα ποιο μυστηριακό χαρακτήρα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει σε μελέτη της η Δ. Ζαβρακα (Επίμ: Θ.Καναρέλης, Κ. Μανωλίδης, Η διεκδίκηση της υπαίθρου, 2009, pp198). «η προσπάθεια του ανθρώπου να αποκωδικοποιήσει το φυσικό πεδίο εξελίσσεται παράλληλα με την τεχνολογική και επιστημονική πρόοδο. Η λατρεία του φυσικού κόσμου, σε διάφορα επίπεδα, έφερε στο προσκήνιο την έννοια της «πραγματικής φύσης» ως κύριο ή ακόμα και μοναδικό μέσο απόδρασης των προνομιούχων μεγαλοαστών του 19ου αιώνα. [...] Αυτό καθιστά την πόλη περιβάλλον απόλυτα ορθολογικό, κατάλληλο μόνο για την καθημερινή ζωή του ανθρώπου, μακριά από απολάυσεις και εξιδανικεύσεις. Η ραγδαία μεταβολή των κοινωνικών δομών επιβάλλει την περιχαράκωση του φυσικού ιδεώδους σε γραφική πραγματικότητα και την επιφορτίζει με έναν σχεδόν μουσειακό χαρακτήρα».

Περνώντας στη μελέτη πλέον της ρεματιάς σε μικρότερη κλίμακα, στο σημείο όπου οι υψομετρικές καμπύλες έχουν υπόσταση και βοηθούν στην κατανόηση του αντικειμένου μας, εντοπίσαμε στοιχεία τα οποία μπορούν να αιτιολογήσουν ότι δεν ήταν μόνο «τα σημεία των καιρών» τα οποία μπορεί να επηρέασαν τους κατοίκους ώστε να μην καταπατήσουν και επέμβουν βίαια στο φυσικό τοπίο που παρεμβάλλεται στην πόλη τους.

Σίγουρα την εποχή όπου το Χαλάνδρι λειτουργούσε ως παραθεριστικό θέρετρο για τους αστούς της Αθήνας (1945 – 1960) ο λόγος είναι εμφανής. Το Χαλάνδρι δεν είχε άλλα σημεία στο σύνολο του ως δήμος που θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί για την φυσική τους ομορφιά. Η ρεματιά με τα δάση των ευκαλύπτων σε ένα μεγάλο μέρος και με το άφθονο νερό της ήταν ένα μεγάλο κίνητρο για την επίσκεψη της.

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, τη κλωρίδα της περιοχής μας θα την χαρακτηρίζαμε ως μεσογειακού τύπου. Η ψηλή βλάστηση της περιοχής συνίσταται κυρίως από πεύκα, που καταλαμβάνουν την πλειοψηφία της ψηλής βλάστησης στην περιοχή μας, σε μερικά σημεία εντοπίζονται πυκνά και σε άλλα αραιά. Περιέργως, δεν εντοπίζεται μεγάλος αριθμός από πλατάνια, χαρακτηριστικό δέντρο περιοχής με άφθονο νερό ή νερό στον υδροφόρο του ορίζοντα, ενώ απομακρύνθηκαν και οι ιτιές που υπήρχαν παλαιότερα στην περιοχή, λόγω κυρίως ασθενειών που τις έπλητταν επανειλημμένως. Παρ' όλα αυτά, εντοπίζεται πολύ συχνά και σε πυκνές μάλιστα συστάδες, το δέντρο του ευκαλύπτου. Πυκνό δάσος ευκαλύπτων έχουμε κοντά στο κέντρο του Χαλανδρίου, στην αρχή της ρεματιάς. Ως μέση βλάστηση έχουμε καλαμιές κατά κόρον. Αρκετές και σχεδόν σε όλο το μήκος των πρानών της φύεται το συγκεκριμένο είδος φυτού, το οποίο κατά τους καλοκαιρινούς μήνες απομακρύνεται από τον δήμο, για την προστασία της περιοχής από τον κίνδυνο πυρκαγιάς. Όσον αφορά την χαμηλή βλάστηση, παρατηρούμε κατά κόρον αγριόχορτα και ανάλογα με την εποχή πόες, όπως αυτές του χαμομηλιού και της παπαρούνας.

Χάρτης βλάστησης της Ρεματιάς
κλίμακα 1:2000

Υπόμνημα

- Ψηλή
- Μέση
- Χαμηλή

Καταγράφοντας λοιπόν τις τοπικές λαϊκές δοξασίες της περιοχής, παρατηρήσαμε ότι οι κάτοικοι έχουν να διηγηθούν πολλές ιστορίες, οι οποίες κάνουν λόγο κυρίως για εξαφανίσεις παιδιών αλλά και ενηλίκων στην περιοχή της ρεματιάς. Άλλοι μας μιλήσανε για κακόβουλα όντα, άλλοι για γριές που το βράδυ περπατάνε μέσα στο δάσος της ρεματιάς και «σε ρωτάνε κάτι για να τους απαντήσεις με σκοπό να σου κλέψουν τη μιλιά», άλλοι για απροσδιόριστους δυνατούς ανέμους σε νύχτες απανεμιάς.

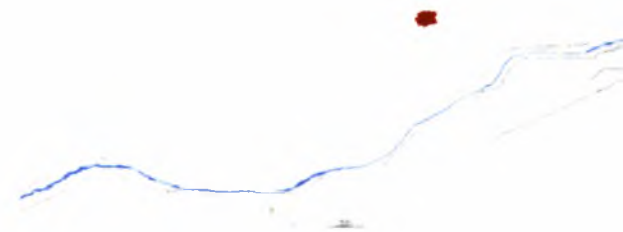
Προσπάθησα να εντοπίσω αν η πόλη καθώς αναπτυσσόταν αναγνώριζε συμβολικά στοιχεία στη ρεματιά. Αν όντως αναγνώρισε τη ρεματιά ως ένα ζωντανό οργανισμό, με συμβολικές και πρακτικές αξίες. Από την άλλη μεριά, προσπάθησα να εντοπίσω και αν η ίδια η ρεματιά έκανε αισθητή την παρουσία της στους κατοίκους που αποφάσιζαν να εγκατασταθούν στην περιοχή της. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο λοιπόν, προσπάθησα να εντοπίσω κατά πόσο και με ποιους τρόπους η ρεματιά, επικοινωνεί μέσω συμβόλων ακόμη και σήμερα με την πόλη και αντιστρόφως.

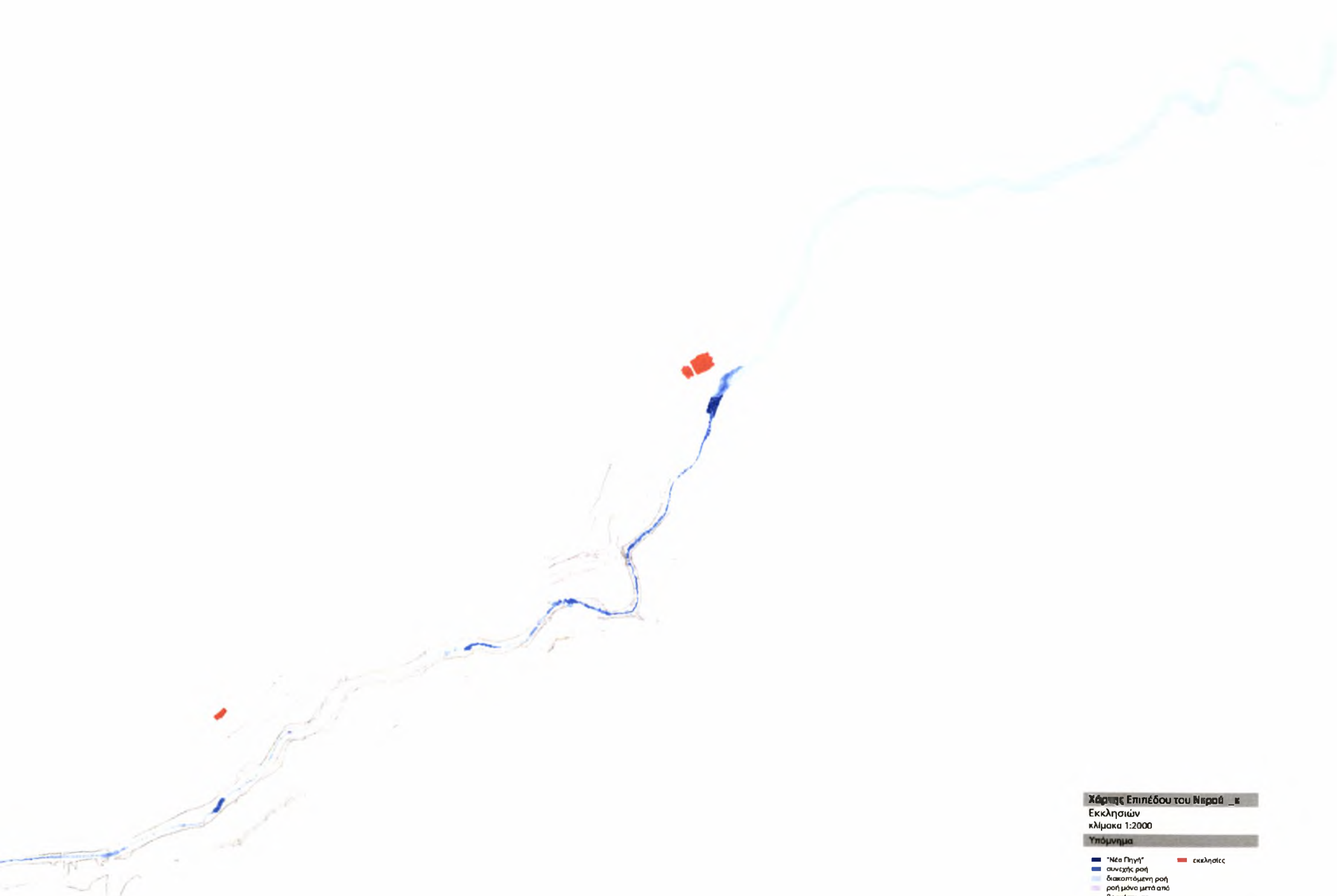
Κατά τη διάρκεια λοιπόν αυτής της πεζής περιγραφής της διαδρομής και της ρεματιάς Χαλανδρίου, πλέον περαιτέρω στοιχεία προστίθενται. Το γεγονός ότι όπου και λιμνάζοντα νερά εντοπίζεται η ύπαρξη ξωτικών, ιστοριών εξαφάνισης και εκκλησιών. Κατά τη παραρεμάτια ζώνη, η φύτευση αγγελικής της κοινής, με το συμβολισμό της. Τα αυθαίρετα κτίσματα των ανθρώπων τη δεκαετία του 1950, χρονολογία που η πόλη δεν είχε αποφασίσει για το μέλλον της ρεματιάς, το δάσος των ευκαλύπτων, το γηροκομείο κοντά στο δάσος για τις καταπραΰντικές ιδιότητες και ιατρικές του συγκεκριμένου δέντρου, οι

προσβάσεις και επεμβάσεις του δήμου. Η ρεματιά βρυχάται από τα σύμβολα της και η πόλη ήταν εκεί για να αφουγκραστεί.

Η απάντηση που έδωσε ο άνθρωπος προς τη ρεματιά, θα τολμούσαμε να πούμε ότι ήταν φιλική. Και αυτό γιατί, όπως δείχνουν τα στοιχεία μας, κατάφερε να αναγνώσει τους συμβολισμούς της και το μεταφυσικό της χαρακτήρα, να αναγνωρίσει την αξία ενός φυσικού τοπίου στην καρδιά της πόλης, είτε για εμπορικούς σκοπούς στο παρελθόν, είτε για ευφραντικούς και για τη σημασία του σήμερα. Σίγουρα είναι από τα ελάχιστα παραδείγματα ποταμών και ρεματιών της πόλης των Αθηνών που ακόμη είναι «ζωντανά». Είναι ίσως, η μοναδική ρεματιά της Αθήνας που ακόμη και σήμερα συνεχίζει να τροφοδοτεί με ένα μεταφυσικό χαρακτήρα ιστορίες για το «άγνωστο» ή απλώς από τα λίγα φυσικά τοπία της πόλης που φωνάζουν παρόν στους πολίτες και εκείνοι το αφουγκράζονται, όπως ακριβώς και ο άνθρωπος στα πρώτα χρόνια κατοίκησης του στη γη.

Κινούμενος μεταξύ ιστορικής, ορθολογικής, συμβολικής και βιωματικής προσέγγισης, τελικά συνθέεται η συνολική εικόνα της ρεματιάς, που όμως δεν έχει σαφή και διακριτά όρια, όπως άλλωστε προκύπτει από το κυρίαρχο συστατικό της που είναι το νερό και η ρευστότητα του. Έτσι, αναλύω αυτό το πολύπλοκο σύστημα, σε επίπεδα που αντιλαμβάνομαι ως «πέπλα» που επιδέχονται το ένα το άλλο και πλέκονται μεταξύ τους. Με αυτόν τον τρόπο, αποκαλύπτεται η ζωή του φυσικού τοπίου της ρεματιάς, που εξακολουθεί να «πολιορκείται» από τον ανθρώπινο παρεμβατισμό, ο οποίος εκφράζεται μέσω της πόλης.

Χάρτης Επιπέδου του Νερά

Εκκλησιών
κλίμακα 1:2000

Υπόμνημα

- "Νέα Πηγή"
- συνεχής ροή
- διακοπόμενη ροή
- ροή μόνο μετά από βροχόπτωση
- εκκλησίες

“Με παρέσυρε το ρέμα” – Η Αρχή

Ξεκινώντας την διπλωματική εργασία μου, με θέμα όπως και στο ερευνητικό τη ρεματιά Χαλανδρίου, επιλέγω (λόγω μη παροχής στοιχείων της ρεματίας από το δήμο Αμαρουσίου) μόνο την περιοχή του δήμου Χαλανδρίου.

Οι πρώτες προσεγγίσεις γίνονται μέσω διαγραμμάτων, τα οποία αποτυπώνουν τις κάθετες και παράλληλες προς το ρέμα οδούς, εντοπίζοντας τα δημόσια κτίρια της παραρεμάτιας περιοχής και τις πιθανές συνδέσεις τους.

Σε εξέλιξη αυτής της προσέγγισης, σχημάτισα ένα νέο χάρτη, περιλαμβάνοντας τα δημόσια κτίρια και τα “παράθυρά” τους προς το εσωτερικό του ρέματος, τις άμεσες μεταξύ τους οπτικές συνδέσεις και τις εσωτερικές συνδέσεις τους μέσω του αστικού ιστού. Η πρώτη σκέψη ήταν ότι οι περιοχές που θα περιλάμβαναν και τα περισσότερα στοιχεία από αυτά τα 3 “πέπλα” – layers, θα ήταν και τα “οικόπεδα” επέμβασής μου και εσωτερικά στο ρέμα, αλλά και στη παραρεμάτια ζώνη, όπου αυτό απαιτείται.

Η επιλογή αυτών των “πέπλων” δεν είναι τυχαία και αυθαίρετη. Αυτά τα 3 στοιχεία, είναι τα στοιχεία οπτικοποίησης και γεφύρωσης του “απέναντι” και της “φυσικής τάσης για ένωση των όχθων” βάσει του Martin Heidegger. Μέσω αυτών των “πέπλων” λοιπόν, είναι σα να εκμηδενίζεται η απόσταση (έστω νοηματικά και οπτικά) και να υπάρχει μια συνέχεια, ακόμη και όταν παρεμβάλλεται η παρουσία της ρεματίας του Χαλανδρίου.

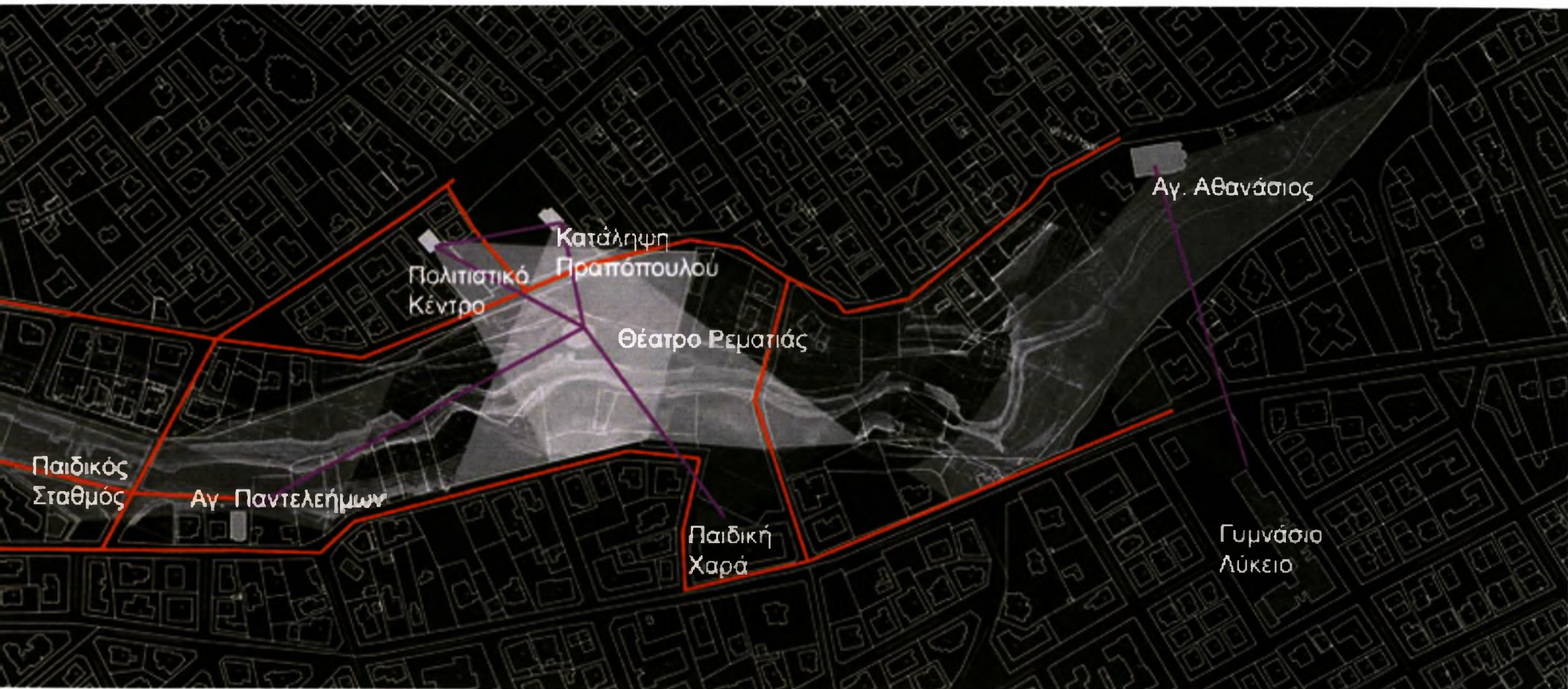

Πρόθεσή μου είναι, η ρεματιά Χαλανδρίου, από το περιθώριο που βρίσκεται της σημερινής πόλης, να ξαναγίνει η καρδιά της. Αυτό, σε μία πρώτη προσέγγιση, θα μπορούσε να επιτευχθεί αν η ρεματιά γινόταν κομμάτι αναπόσπαστο της πόλης και όχι με την έννοια των δεκαετιών 1970-1990, κάνοντας οικόπεδα και μπαζώνοντάς την. Ο σκοπός θα μπορούσε να επιτευχθεί, αν η ρεματια άρχιζε να παίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή της πόλης με την παρουσία της, με τις ροές, τις κινήσεις και τις νέες χρήσεις που θα προσέφερε στο άστυ, καταρίπτοντας τη σημερινή θέση της ως «παρένθεση» στη συνέχεια του αστικού ιστού, αλλά πλέον ως συνέχεια της.

Προσωπικά, η έννοια του “απέναντι” είναι από τις σημαντικότερες έννοιες που εντόπισα στη συγκεκριμένη περιοχή. Σε αυτή τη συνέχεια ενός αστικού ιστού, αντιλαμβάνομαι όπως και οι περισσότεροι υποθέτω, ένα φυσικό τοπίο ως μια “παρένθεση”, ως ένα “κενό” στην συνέχεια του. Ένα “φυσικό κενό” στον ανθρώπινο παρεμβατισμό, που εκφράζεται με τη συνεχή ανάπτυξη του αστικού ιστού. Μέσα στις προθέσεις μου λοιπόν, εκτός από τη ρεματιά να γίνει η καρδιά της πόλης του Χαλανδρίου, είναι και η διατήρηση του στοιχείου της “παρένθεσης” με διαφορετικούς τρόπους έκφρασης κάθε φορά, βάσει του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού μου. Η ρεματιά θα μπορούσε πλέον να έχει το ρόλο της αναψυχής και πάλι, αναβιώνοντας με μία ρομαντική διάθεση, την αξία του φυσικού τοπίου κατά τη βικτωριανή περίοδο, όπου το φυσικό τοπίο διαδραμάτιζε το ρόλο των διακοπών της κουραστικής ζωής στον αστικό ιστό. Έτσι, η φυσική παρένθεση στο σύνολο του αστικού ιστού, θα είχε διτή σημασία: παρένθεση στον αστικό ιστό και παρένθεση στην καθημερινή πραγματικότητα των κατοίκων, ακόμη και υπερτοπικά.

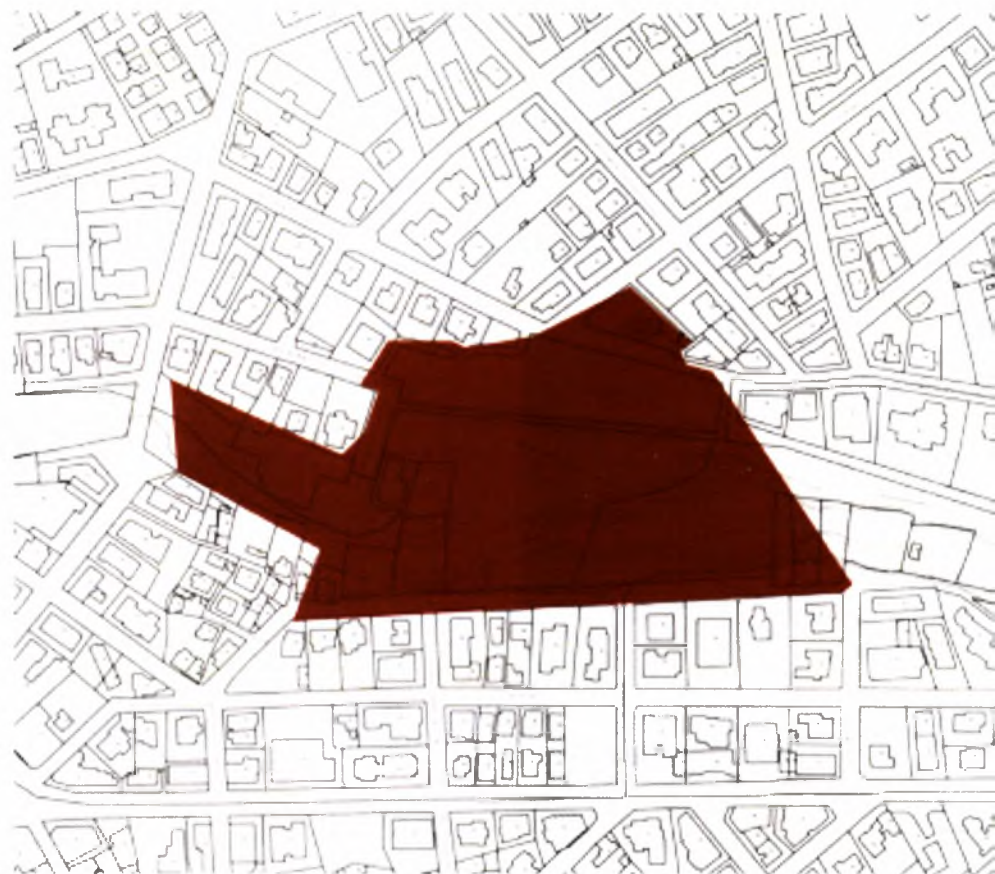

Οικόπεδα από θέα.

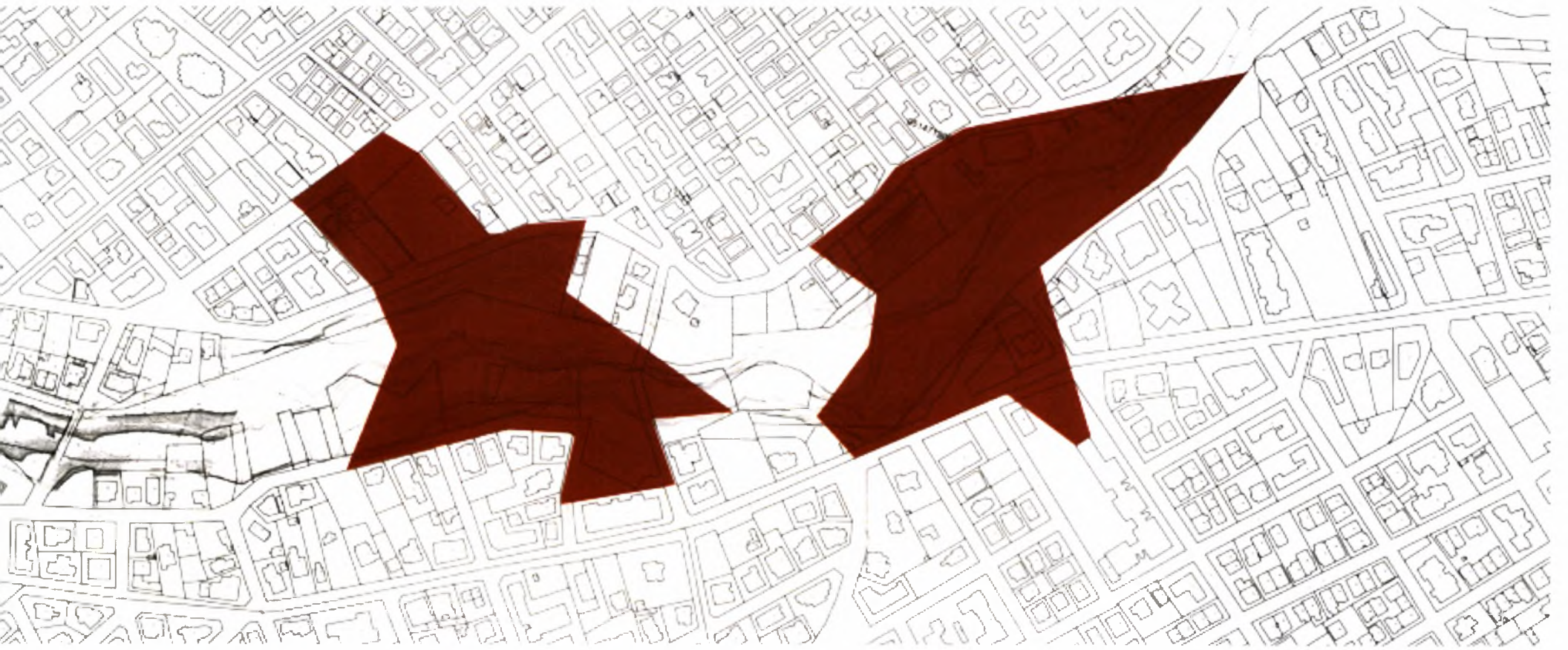
Βασιζόμενος λοιπόν, στον εντοπισμό των περιοχών με τα περισσότερα στοιχεία αυτών των 3 "πέπλων" (απευθείας οπτικές συνδέσεις, συνδέσεις μέσω του αστικού ιστού και παράθυρα προς το εσωτερικό του ρέματος) κατέληξα στις παρακάτω περιοχές.

Αυτές οι τρεις περιοχές επιλέχθηκαν ώστε, να εντοπίσω και να συγκεκριμενοποιήσω τις περιοχές στις οποίες και θα επέμβω στο εσωτερικό του ρέματος.

Περνώντας όμως, σε μια κλίμακα ακόμη μεγαλύτερη, παρατήρησα ότι στο εσωτερικό του ρέματος, οι παραπάνω περιοχές ταυτίζονταν και με τα μεγαλύτερα "πλατώματα" της ρεματιάς. Στο εσωτερικό, και στις τρεις περιοχές εντοπίζουμε πλατώματα και "ζώνες εκτόνωσης της πίεσης της πόλης" προς το ρέμα. Τις συγκεκριμένες ζώνες τις ονοματίζω κατ' αυτόν τον τρόπο επειδή, είναι σημεία του ρέματος όπου και η πόλη δεν έχει φτάσει μέσα στις όχθες του ρέματος, αλλά και το ρέμα έχει πολύ απότομη κλίση προς την πόλη, που την καθιστά σχεδόν απρόσιτη.

Τα πλατώματα, οι ζώνες “αποσυμπίεσης” και η έννοια της πλημμύρας.

Η χαρτογράφηση των πλατωμάτων στο ρέμα και των ζωνών “αποσυμπίεσης” του ρεματός, μου έδωσαν αρκετά αποτελέσματα που επιβεβαιώνουν τις αρχικές μου υποθέσεις. Όντως, στα τρείς, αυτά οικόπεδα, εντοπίζονται και τα μεγαλύτερα πλατώματα του ρεματός. Για να επιλέξω όμως και να συγκεκριμενοποιήσω το πλάτωμα, θα έπρεπε να θέσω και κάποια κριτήρια επιλογής. Το “πλάτωμα” θα έπρεπε να περιέχει δύο έως τρείς το πολύ υψομετρικές γραμμές, οι οποίες να καλύπτουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερη επιφάνεια στο ρέμα και να μην εμπεριέχονται σε ζώνες “αποσυμπίεσης”.

Την ίδια διαδικασία ακολούθησα και στον εντοπισμό των ζωνών “αποσυμπίεσης”. Κάθε τέτοια ζώνη θα έπρεπε να περιέχει παραπάνω από τρείς συνεχείς υψομετρικές, με το μικρότερο δυνατό πλάτος και να βρίσκονται στην ζώνη μεταξύ τέλους του αστικού ιστού και πρηνών του ρεματός. Είναι προφανής ο εντοπισμός και των δύο αυτών στοιχείων και αποτυπώθηκε αναλυτικά στον παρακάτω χάρτη.

Στο ερευνητικό μου, αναλύθηκε αρκετά το θέμα της σημασίας του νερού για το ρέμα. Αποτυπώθηκαν τα επίπεδα και οι στάθμες του νερού της ρεματιάς από το 1945 έως και σήμερα. Ένα τόσο σημαντικό στοιχείο και για το ρέμα κάθε αυτό, αλλά και για τους πολίτες τείνει να εξαφανιστεί σήμερα, έχοντας λιγοστή ροή, καθώς το επίπεδο του νερού της ρεματιάς Χαλανδρίου μειώνεται.

Τί θα σήμαινε όμως “πλημμυρίζω” το ρέμα, είναι κάτι το οποίο πρέπει να ερευνηθεί. Στις προθέσεις μου είναι και η άνοδος της στάθμης του νερού σημακά, προσπαθώντας παράλληλα να μελετήσω και τις κλιματικές επιπτώσεις που θα είχε κάτι τέτοιο για την περιοχή, αλλά και για την αλλαγή των σημερινών όχθων του ρεματός. Περισσότερο νερό σημαίνει και μεγαλύτερη πίεση στις “ακτές” του ρεματός, άρα και σχηματισμός νέων “ακτών”. Περισσότερο νερό σημαίνει και μεγαλύτερος όγκος νερού. Τέλος, αν πλημμυρίσει μια υψομετρική στο βόρειο κομμάτι της ρεματιάς (που είναι ψηλότερο) θα είχε σημαντικότερες επιπτώσεις στις νοτιότερες περιοχές. Οπότε η θέση: “πλημμυρίζω το ρέμα, από το βορά ως το νότο” θεωρείται ουτοπική, πρόχειρη και υπερβολική. Επόμενο βήμα στην σχεδιαστική προσέγγιση του ρεματός, ήταν ο εντοπισμός και η αποτύπωση σε χάρτη, των υψομετρικών που “πλημμυρίζουν” τα δημόσια κτίρια στο εσωτερικό του ρεματός.

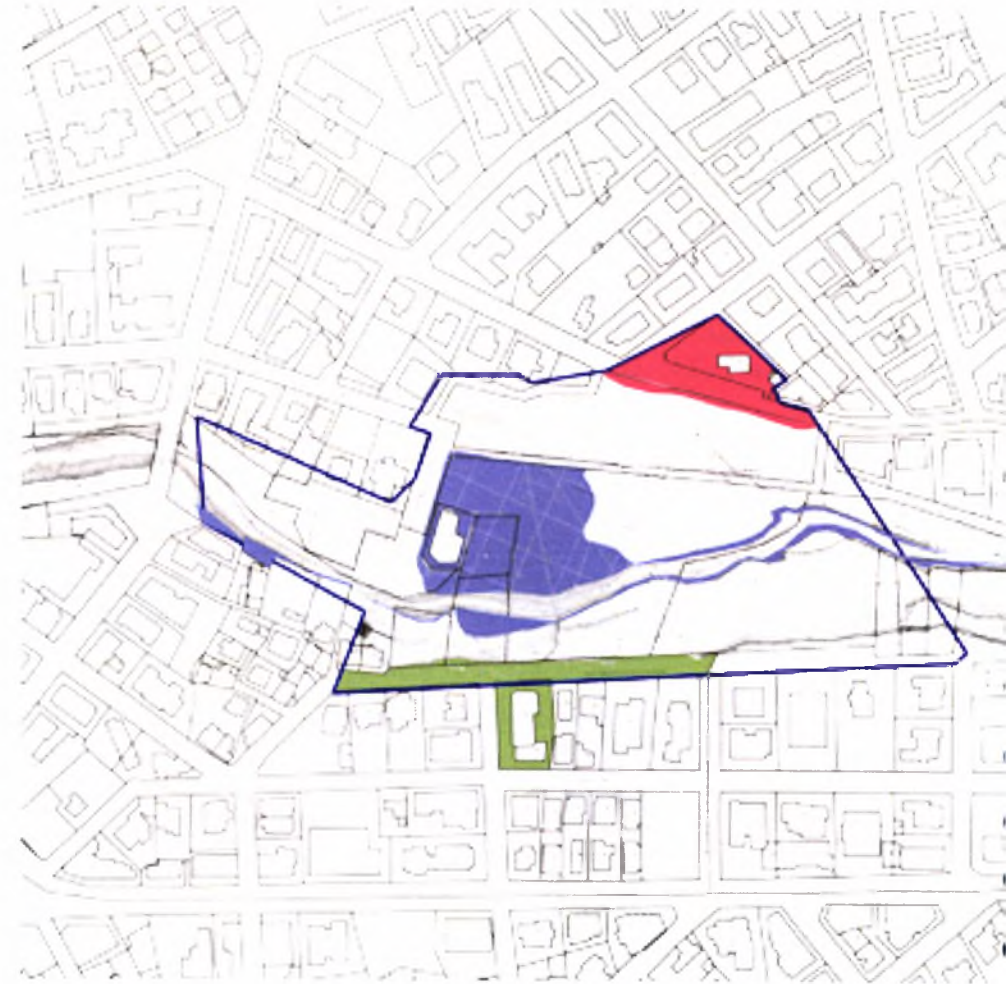
Η 178, η 188 και η 192.

Η καταγραφή των υψομετρικών που πλημμυρίζουν τα δημόσια κτίρια της παραρεμάτιας περιοχής, με οδήγησε σε νέα συμπεράσματα για τις μεταξύ τους, υψομετρικές σχέσεις. Στην νότια περιοχή, παρατηρούμε με σκούρο μώβ χρώμα, την υψομετρική "178", η οποία καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος του νότιου πλατώματος. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και βορειότερα, στην περιοχή του θεάτρου Ρεματιάς, όπου το πορτοκαλί χρώμα της υψομετρικής "188" καλύπτει, αν όχι ολόκληρο, το μεγαλύτερο μέρος του πλατώματος της περιοχής.

Στην νότια περιοχή, με πράσινο χρώμα, αποτύπωσα την υψομετρική "192", η οποία είναι και η υψομετρική του "ΚΑΠΗ". Η συγκεκριμένη υψομετρική όμως, εντοπίζεται ξανά, πολύ βορειότερα, ως κομμάτι πλέον των πρανών της ρεματιάς και μάλιστα ταυτίζεται απόλυτα με την δημόσια θέση "κορμός", ένα από τα δημοφιλέστερα μέρη της νεολαίας Πολυδρόσου. Αυτό, είναι ένα στοιχείο το οποίο και διαφοροποιεί την βόρεια περιοχή και από τις άλλες δύο. Στην συγκεκριμένη περιοχή, εντοπίζουμε (με εξαίρεση την "178") όλες τις υψομετρικές, όλων των υπόλοιπων δημοσίων κτιρίων.

Οι συγκεκριμένες υψομετρικές, είναι και ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία στον σχεδιασμό και στην τελική πρόταση μου. Ο λόγος είναι και προφανής: αποτελούν ακόμη ένα στοιχείο «αντικατοπτρισμού» του αστικού ιστού στο εσωτερικό του ρέματος και συμβάλλουν στην εννοιολογική σύνδεση αστικού και φυσικού τοπίου συμβάλλοντας έμμεσα, στην μίξη στοιχείων του άστεως και της φύσης.

Από την εντύπωση που δημιουργούν αυτές οι υψομετρικές, αλλά και από τον συνδυασμό των μέχρι τώρα συλλεγμένων στοιχείων, στο εξής, θα ονοματίζω τη νότια περιοχή "αυλή", την κεντρική περιοχή "πλατείες" και το βόρειο "ορυζώνα". Η ονομασία, μόνο τυχαία δεν είναι.

Η αυλή, η πλατεία και ο οριζώνας.

Επόμενο βήμα ήταν, ο συνδιασμός όλης αυτής της συλλεγμένης πληροφορίας. Όλα τα συλλεγμένα “πέπλα” είχαν στόχο να μου προσφέρουν πολλές από τις πληροφορίες και τα στοιχεία που χρειάζομαι για έναν επιτυχή αρχιτεκτονικό σχεδιασμό. Με μία πρώτη ματιά, όταν συνδυάστηκαν όλα τα “πέπλα” – layers ταυτόχρονα, η πρώτη σκέψη μου ήταν: “χάος”.

Παρ’ όλα αυτά όμως, ο συνδιασμός όλων αυτών των στοιχείων και των χαρακτηριστικών του κάθε “πέπλου”, ήταν και αυτός που μου έδωσε αρκετά στοιχεία για τις επεμβάσεις μου. Όπως προείπα, σκοπός είναι η ρεματιά να γίνει η καρδιά της πόλης και να ενταχθεί στον αστικό ιστό με ένα νέο τρόπο, μέσω του σχεδιασμού. Για να συμβεί αυτό, το μόνο σίγουρο είναι ότι ο σχεδιασμός αυτός, θα πρέπει να συνδιάζει όσο το δυνατόν περισσότερα στοιχεία του αστικού ιστού, της πόλης και του ίδιου του ρέματος. Αυτό, θα μπορούσε να επιτευχθεί με ένα συνδυασμό των πληροφοριών που μου δίνουν όλοι οι χάρτες που έχουν σχεδιάσει, αλλά από όλη την έρευνα που έχω κάνει για την περιοχή τα τελευταία 2 έτη. Πολεοδομικές χαράξεις, απευθείας οπτικές επαφές που θα είχαν τα δημόσια κτίρια της παραρρηματίας περιοχής αγνοώντας την υπάρχουσα κατάσταση της βλάστησης, οδικές συνδέσεις, συνδέσεις καθ’ ύψος, συνδέσεις παράλληλα στο ρέμα, υψομετρικές διαφορές και ταυτοποιήσεις, αποκρύψεις και επανεμφανίσεις. Όλα είναι στοιχεία της περιοχής, του ρέματος και του άστεως που με απασχολεί.

Η αυλή, το νοτιότερο “οικόπεδο” της επέμβασης μου, θεωρώ ότι είναι προφανές από πού πήρε την ονομασία του. Το γηροκομείο, κτισμένο μέσα στο ρέμα, έχει για “αυλή” του, όλο το πλάτωμα μπροστά του. Το οπτικό του παράθυρο περιλαμβάνει ολόκληρο το πλάτωμα, η υψομετρική που έχει κατασκευαστεί, είναι σχεδόν το μισό και περισσότερο από το πλάτωμα όλης της νότιας περιοχής και τέλος, έχει οπτική επαφή και με τα υπόλοιπα δύο παραρρηματία κτίρια. Από την άλλη, τα άλλα δύο δημόσια κτίρια (ΚΑΠΗ και Πρ. Ηλίας) έχουν μπροστά τους ζώνες “αποσυμπίεσης” της ρεματιάς και μικρές σε πλάτος υψομετρικές.

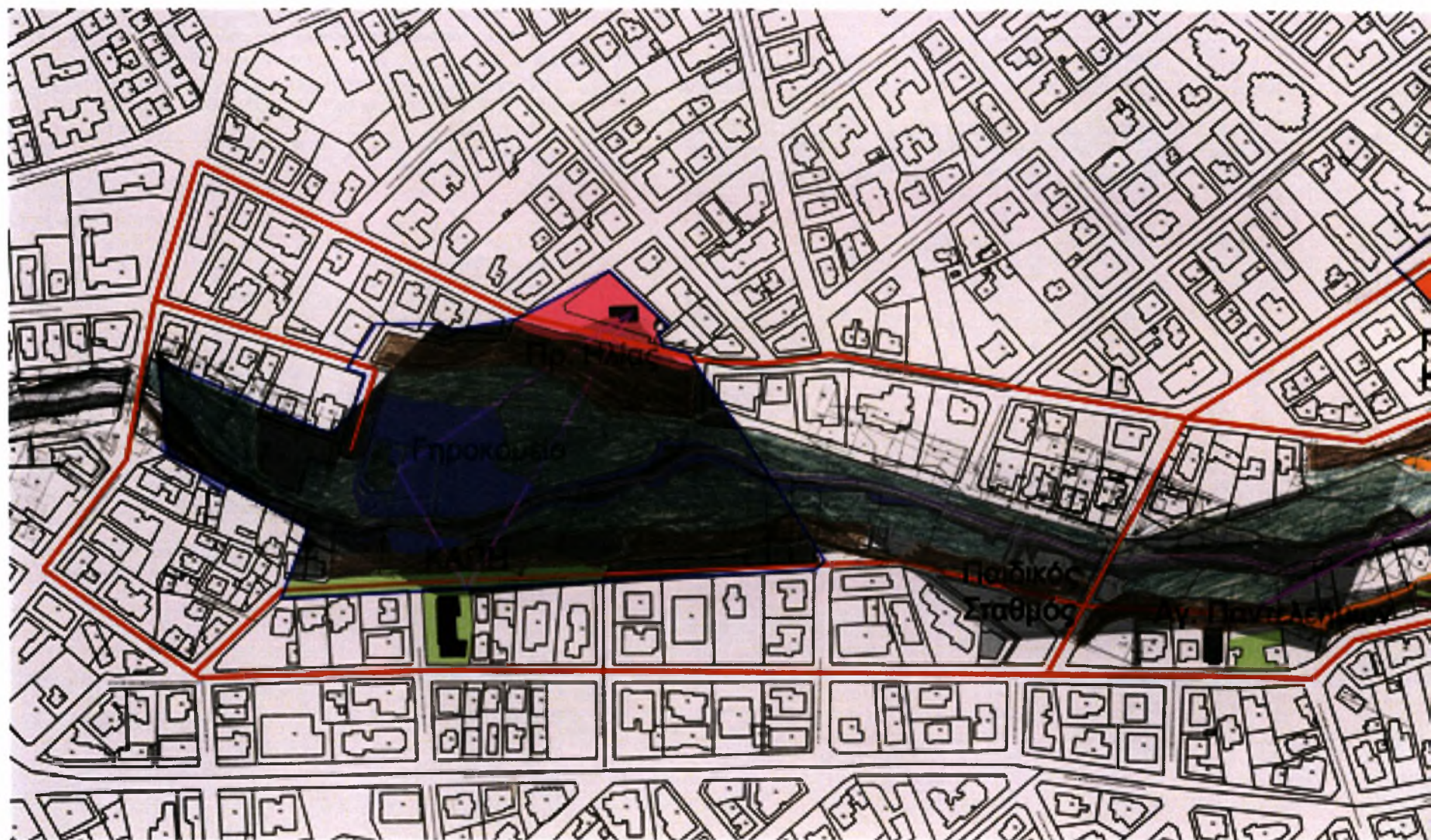
Το κεντρικό οικόπεδο το ονομάζω και "πλατείες". Τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά του είναι τα δύο πλατώματα της περιοχής, μαρκαρισμένα με ανοιχτό πορτοκαλί, τα οποία προέρχονται από την υψομετρική του θεάτρου και τα οποία εμπεριέχονται στα κυρίαρχα πλατώματα της περιοχής. Η περιοχή συμπεριλαμβάνει ακόμη δύο πλατώματα, αυτή τη φορά στον αστικό ιστό, εκατέρωθεν του ρέματος, τα οποία εντοπίζονται μάλιστα στην ίδια υψομετρική στάθμη. Έτσι, στην συγκεκριμένη περιοχή έχουμε τα περισσότερα πλατώματα (4 εκ των οποίων 2 μέσα στο ρέμα και 2 στον αστικό ιστό), τα οποία θα μπορούσαν να μας δώσουν "πλατείες" ή έννοιες της πλατείας, λόγω του πλάτους και του ίδιου ύψους εντοπισμού τους.

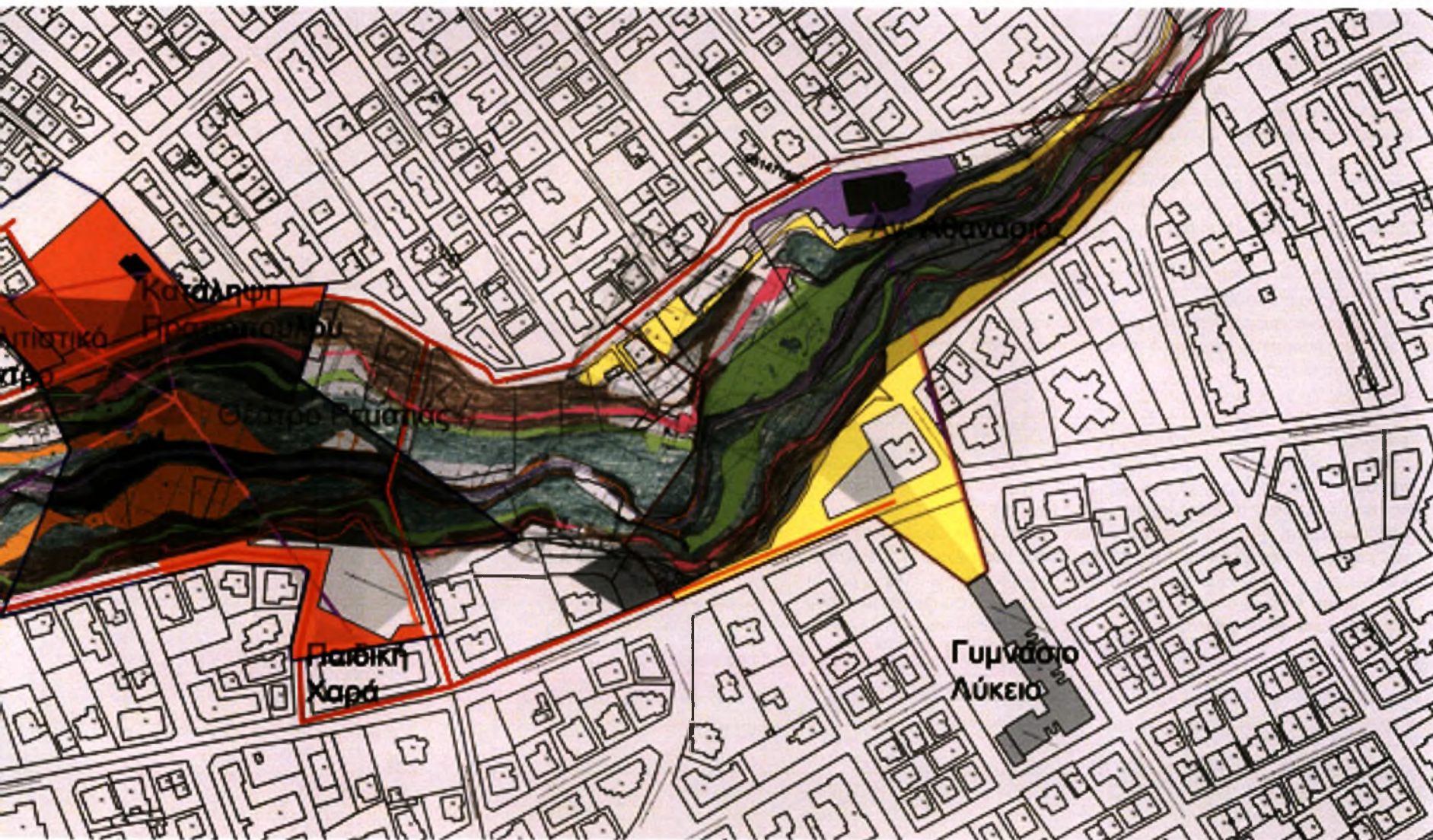
Τέλος, το βορειότερο οικόπεδο το ονομάζω και ορυζώνα. Οι λόγοι είναι δύο. Ο πρώτος είναι ότι η συγκεκριμένη περιοχή περιέχει όλες (με εξαίρεση την "178") τις υψομετρικές των παραρεμάτων δημοσίων κτιρίων, σχηματίζοντας αναβαθμίδες που θυμίζουν την μορφή του ορυζώνα. Ο δεύτερος λόγος, είναι ο τρόπος που "αναπτύχθηκε" ο Αγ. Αθανάσιος στην συγκεκριμένη περιοχή.

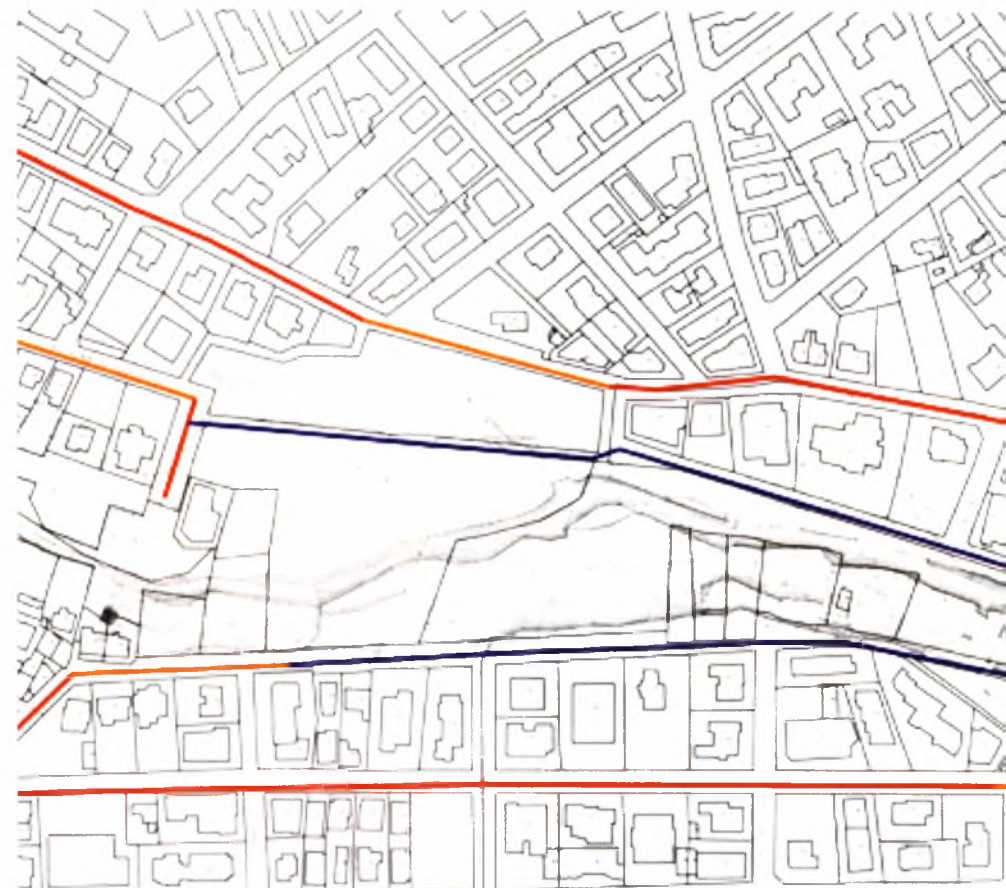

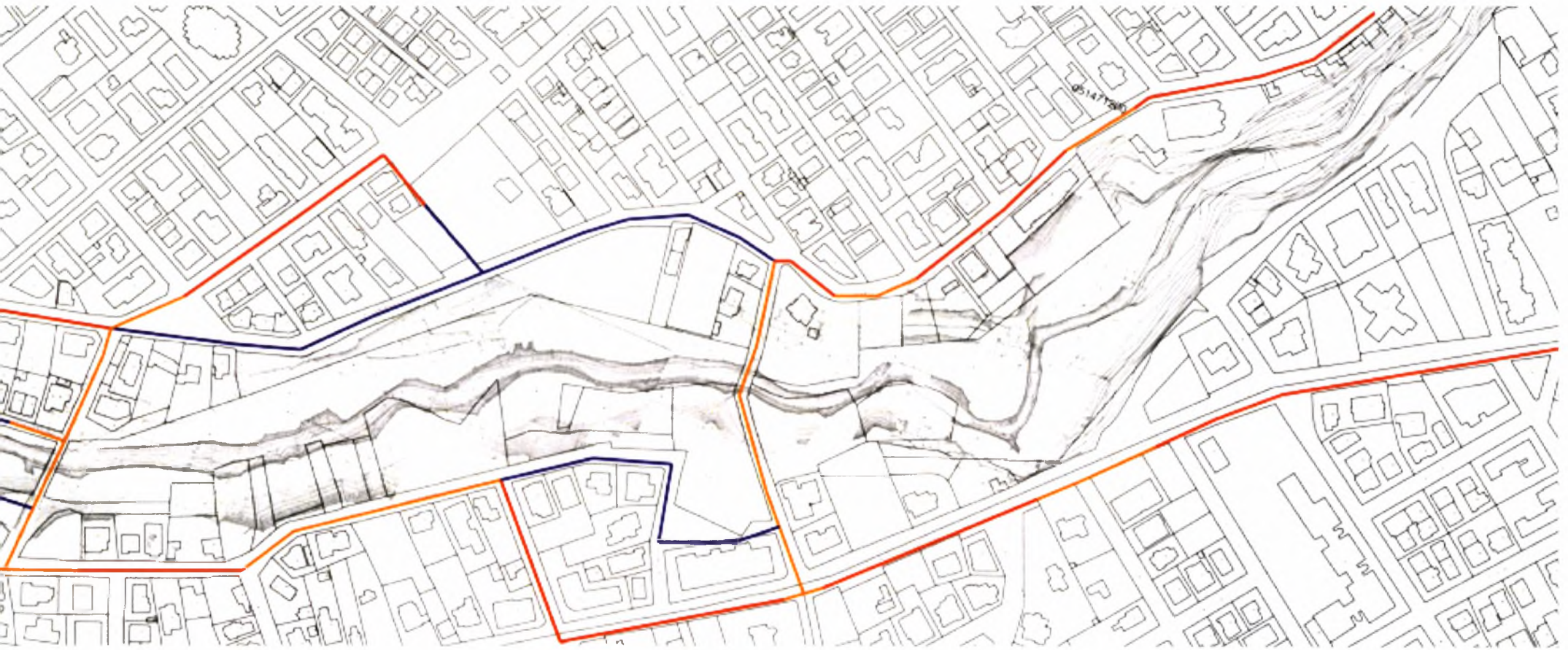
Οι “βιτρίνες” και οι “κράχτες”

Πρωτού περάσω σε ακόμη μεγαλύτερη κλίμακα, ενδιαφέρον θα είχε η αποτύπωση των διαπερατών οπτικών σημείων του ρέματος από τον αστικό ιστό, και μάλιστα σε συνάρτηση με την κίνηση. Τα αποτελέσματα, θα μας δώσουν τις περιοχές “κράχτες” για τους περαστικούς, είτε κινούνται με υψηλή ταχύτητα (με αυτοκίνητο) είτε είναι πεζοί. Στηριζόμενοι στις οδικές συνδέσεις των δημοσίων κτιρίων (που αποτυπώθηκαν στα πρώτα στάδια) και εμπλουτίζοντας την πληροφορία με τους παραρεματίους πεζόδρομους, αποτυπώσαμε τα σημεία όπου:

- με κόκκινο χρώμα, η ρεματιά δεν είναι ορατή και από τους δύο πεζούς και αμάξια
- με μπλέ χρώμα, η ρεματιά είναι ορατή μόνο από τους πεζούς
- με πορτοκαλί χρώμα, η ρεματιά είναι ορατή και από τα αυτοκίνητα

Οι περιοχές που οπτικά “συνδέουν” τις δύο όχθες, στα σημεία όπου η ρεματιά είναι ορατή προς το εσωτερικό της, καθώς κινούμαστε με το αυτοκίνητο, μου έδωσαν τις λεγόμενες περιοχές – “κράχτες της ρεματιάς”. Οι συγκεκριμένες περιοχές είναι μεγάλης σημασίας, καθώς θα είναι και οι περιοχές πού (αν και χρονικά σχεδόν στιγμιαία, ορατές λόγω της μεγάλης ταχύτητας κίνησης του “αναγνώστη”), με έναν επιτυχή σχεδιασμό, θα μπορούσαν ευκολότερα να “καλέσουν” τον επισκέπτη που κινείται στους βασικούς οδικούς άξονες και αγνοεί ή και αδιαφορεί για την ύπαρξη της ρεματιάς. Με άλλα λόγια, θα μπορούσαμε να πούμε πως, αυτές θα είναι και οι βιτρίνες του ρέματος, που θα “καλέσουν” επισκέπτες στο ρέμα και στις νέες χρήσεις του.

Ακόμη, ένα στοιχείο που εντόπισα είναι ότι οι δύο γέφυρες της περιοχής μελέτης, λειτουργούν ως άξονες “οπτικής διάτρησης” της ρεματιάς. Κινούμενοι με το αυτοκίνητο, είτε στη μία (γέφυρα Πολυδρόσου) είτε στην άλλη γέφυρα (γέφυρα Δάφνιδος), έχουμε πλήρη οπτική επαφή με το ρέμα. Και οι δύο γέφυρες είναι καταφορικές, “βυθίζοντας” μας μέσα στο ρέμα και έτσι το ρέμα, “αποκαλύπτεται” σε εμάς, είτε κοιτάζοντας δεξιά είτε αριστερά. Τελευταία κατηγορία περιοχής που εντόπισα, είναι οι περιοχές που η ρεματιά γίνεται ορατή στους πεζούς, πάντα καθώς κινούνται στον αστικό ιστό και όχι σε άτυπα περάσματα – διαδρομές στο ρέμα. Οι συγκεκριμένες περιοχές τελικά, ταυτίζονται με πλατώματα του ρέματος, κυρίως στην “Αυλή” και στην “Πλατεία”.

Τα παραπάνω, έδωσαν ακόμη ένα layer σε αυτή την προσέγγιση της ρεματιάς Χαλανδρίου. Δίνει τη δυναμική της ρεματιάς σε σχέση με την κίνηση, είτε πεζών είτε αυτοκινητιστών. Τα οπτικά παράθυρα της πόλης προς τη ρεματιά (έχουμε ήδη εντοπίσει τα οπτικά παράθυρα των δημοσίων κτιρίων προς το ρέμα), τις βιτρίνες και τους κράχτες της.

Τί, πού και γιατί:

Έχοντας συλλέξει όλα τα νέα στοιχεία της πόλης και του ρέματος και της μεταξύ τους σχέσης, έρχεται η ώρα των αποφάσεων. Τί συμβαίνει, πού και γιατί; Τί υπέρχει, τί αποκρύπτεται και τί αναδύεται και πού και γιατί. Τί, πού και γιατί.

Με τις πρώτες χαράξεις, αντιλαμβάνομαι ότι, στο συγκεκριμένο project παίρνω τα κυριότερα στοιχεία και τα κυριότερα χαρακτηριστικά του αστικού ιστού για εμένα (τα δημόσια κτίρια, το οδικό δίκτυο και οι μεταξύ τους συνδέσεις και σχέσεις), τα οποία συνδυάζω με την τοπογραφία και τα στοιχεία της ρεματίας. Ο συνδυασμός όλων αυτών των στοιχείων, μου αποκάλυψε τις ροές, τις ανάγκες, τις χρήσεις, τις πλημμύρες μέσα στο ρέμα (πχ. χάρτες "πλημμύρας των δημοσίων κτιρίων" και "συνδέσεων των δημοσίων κτιρίων μέσω του οδικού δικτύου"). Αυτά τα στοιχεία λοιπόν, μου δίνουν και τα κύρια χαρακτηριστικά της πρότασης μου.

Στην τελική πρόταση, δίνω ιδιαίτερη σημασία στον "αντικατοπτρισμό" των στοιχείων της πόλης, φιλτραρισμένα και αποδωσμένα, μέσα από τα βασικά – κυρίως στοιχεία του ρέματος, δηλαδή σε συνδυασμό με τη υπάρχουσα βλάστηση, την ανάμνηση των περιβολιών, των νέων ροών ή νέων στάσεων του νερού. Μέσω αυτών των στοιχείων, θα προσπαθήσω την εννοιολογική, οπτική και πραγματική εννοποίηση του "απέναντι".

Πρώτες γεωμετρίες νερού

Επόμενο βήμα λοιπόν, ήταν και η πρώτη σχεδιαστική προσέγγιση. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα στοιχεία που εντοπίστηκαν, πήρα ως δεδομένο ότι στο σύνολο της περιοχής υπάρχουν τρεις περιοχές - οικόπεδα που κυρίως θα με απασχολήσουν, αλλά η επέμβαση δε θα γίνει σημειακά σε αυτά τα τρία οικόπεδα. Ενώ, η αρχική υπόθεση-πρόθεση ήταν να ασχοληθώ σημειακά στα τρία οικόπεδα – περιοχές (αυλή, πλατείες, ορυζώνας), η τελική μου απόφαση είναι η σχεδιαστική επέμβαση στο σύνολο της περιοχής. Ο λόγος είναι ότι ο σημειακός σχεδιασμός του συγκεκριμένου τοπίου θα ερχόταν σε πλήρη αντίθεση με τον χαρακτήρα της περιοχής και των στοιχείων του. Δηλαδή, η

πιθανή σημειακή επέμβαση είναι κάτι που έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την συνέχεια και την ρευστότητα του νερού αλλά και του φυσικού τοπίου. Στοιχεία που είναι πλέον η βάση του σχεδιασμού μου.

Έτσι, οι τρεις αυτές περιοχές, μου δίνουν τους πυρήνες του σχεδιασμού μου. Κάθε περιοχή, βάσει των στοιχείων που συλλέχθηκαν και αναφέρθηκαν αναλυτικά παραπάνω, αντιμετωπίζεται με διαφορετικό τρόπο, αφού κάθε περιοχή έχει το δικό της σημείο αναφοράς και δικό της χαρακτήρα.

Με μπλέ χρώμα, απεικονίζονται οι πρώτες προτεινόμενες «νεές ροές» του νερού. Αυτή η πρώτη προσέγγιση, είχε περισσότερο σκοπό να μου δώσει μία πρώτη ιδέα για τον τρόπο που θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί κάθε περιοχή, χωρίς όμως να χάνεται η ολότητα της επέμβασης. Το συνδεδετικό στοιχείο όλης της σύνθεσής μου είναι το νερό. Προσωπικά, θεωρώ ότι, το κυρίαρχο στοιχείο για ένα ρέμα είναι το νερό. Αυτό το στοιχείο, με το σύνολο των χαρακτηριστικών του, της σημασίας του και των συμβολισμών του, είναι το κυριότερο στοιχείο και η βάση του σχεδιασμού μου. Πολύ πρόχειρα, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι όλος ο σχεδιασμός στηρίζεται πάνω στην διαχείριση του νερού του ρέματος.

Αυτή η πρώτη προσέγγιση λοιπόν, γέννησε άλλα ερωτήματα: πώς θα συνδέονταν οι νέες ροές, ποιες υψομετρικές θα "πότιζαν" ποιες, με ποιον τρόπο και πού θα δημιουργηθούν οι "πλατείες νερού", ώστε να τροφοδοτούνται από το βορά με νερό, πώς θα μπορούσε να επιτευχθεί μια συνεχής ροή και ποιες περιοχές νοτιότερα θα δράσουν σαν «σύστημα ψύξης για τους ηλικιωμένους» και ως εναλλακτικές αντιπλημμυρικές ζώνες.

Βόρεια, εντοπίζουμε την περιοχή του "οριζώνα" ή αλλιώς, του Αγ. Αθανασίου. Ο ναός του Αγ. Αθανασίου έχει κατασκευαστεί με έναν πολύ χαρακτηριστικό τρόπο: πρώτα χτίστηκε ο μικρός-πρώτος ναός. Σε ψηλότερο επίπεδο, χρόνια αργότερα, θεμελιώθηκε ο νέος ναός του Αγ. Αθανασίου, μετά, χαμηλότερα κτίστηκε μια παιδική χαρά, ύστερα από λίγα χρόνια, λίγο ψηλότερα το κατηχητικό και πολύ αργότερα, μόλις πρόσφατα, ακόμη ψηλότερα ένα πλάτωμα για δεξιώσεις. Ο χαρακτηριστικός αυτός τρόπος, με ενέπνευσε για τη μορφή, σε κάτοψη και όψη, της επέμβασής μου για τη συγκεκριμένη περιοχή. Έτσι, σε διαφορετικές υψομετρικές, έχουμε και "αποκάλυψη"-εμφάνιση του νερού, με διαφορετικά μήκη κάθε φορά και εναλλάξ σε περιπτώσεις. Παράλληλα, χρησιμοποιείται και το γεγονός ότι όλες οι οδοί στην συγκεκριμένη περιοχή, έχουν ονομαστεί, εις μνήμην των περιβολιών που υπήρχαν στην περιοχή. Και αυτό, είναι ένα στοιχείο ακόμη, που θα χρησιμοποιηθεί στη συγκεκριμένη περιοχή. Η συγκεκριμένη περιοχή θα γίνει και περιοχή περιβολιών – ένας τρόπος αναβίωσης των καλλιεργειών λουλουδιών που υπήρχαν στην περιοχή.

Νοτιότερα και κεντρικά στη περιοχή μας, εντοπίζουμε την περιοχή "πλατείες". Στη συγκεκριμένη περιοχή, το κυρίαρχο στοιχείο, είναι τα πλατώματα και το Θέατρο Ρεματιάς Χαλανδρίου – Δημήτρης Παπαμιχαήλ. Τα δύο αυτά στοιχεία θέτουν τις βάσεις για το σχεδιασμό μου. Χρησιμοποιώντας τις υψομετρικές που πλημμυρίζουν τα δημόσια κτίρια (όπως ακριβώς και σε κάθε περίπτωση) εντόπισα τα πλατώματα που θα σχηματίσουν αυτές τις νέες "πλατείες νερού". Τις συγκεκριμένες πλατείες, αν τις δούμε σε τομή, θα δούμε ότι με τη μορφή τους θα βοηθούν την περιοχή να πλημμυρίζει σταδιακά, ενώ παράλληλα θα γίνονται και καθίσματα για το Θέατρο.

Στο νότιο άκρο της περιοχής μελέτης, εντοπίζουμε την περιοχή "αυλή". Η συγκεκριμένη περιοχή, ίσως να έχει και το μεγαλύτερο, σε συνεχή επιφάνεια, πλάτωμα της ρεματιάς. Ακόμη, όσο νοτιότερα κινούμαστε στο ρέμα, τόσο περισσότερο ελοχεύει και ο κίνδυνος μεγάλων πλημμύρων. Οπότε, θεωρώ ότι

η συγκεκριμένη περιοχή, εκτός από τις χρήσεις που θα έχει (περιλαμβάνει και το δάσος ευκαλύπτων), είναι και η καταλληλότερη περιοχή για την κατασκευή κάποιου εναλλακτικού τρόπου αντιπλημμυρικών έργων. Σχεδιαστικά, είναι η μοναδική φορά που θα επέμβω στις όχθες του ρέματος, οι οποίες θα γίνουν πέτρινες και οι νέες χαράξεις, απεικονίζουν τα κανάλια, τα οποία θα γεμίζουν, έτσι ώστε να κόβουν την ένταση της ροής του νερού και με την εξάτμιση του νερού καθώς θα υποχωρεί θα δημιουργεί ένα «φυσικό κλιματιστικό» για τους ηλικιωμένους.

Οι παραπάνω γεωμετρίες της ροής του νερού θα αναλυθούν περαιτέρω, αφού πλέον ερωτήματα όπως: ποιές ζώνες "ποτίζουν" και ποιές τροφοδοτούν, πώς μοιράζονται τα περιβάλλοντα, τί υδρεύει τί, με ποιούς τρόπους θα οδηγήσω στο εσωτερικό της ρεματιάς το μάτι ενός επίδοξου επισκέπτη, χρειάζονται απάντησεις.

Περιβόλια – μέρος πρώτον...

Μια πρώτη προσπάθεια τοποθέτησης – χάραξης των περιοχών που θα τοποθετούνταν τα «νέα» περιβόλια, που θα καταλάβουν το πρώτο και βορειότερο μέρος της περιοχής μελέτης, απεικονίζεται στον παρακάτω χάρτη.

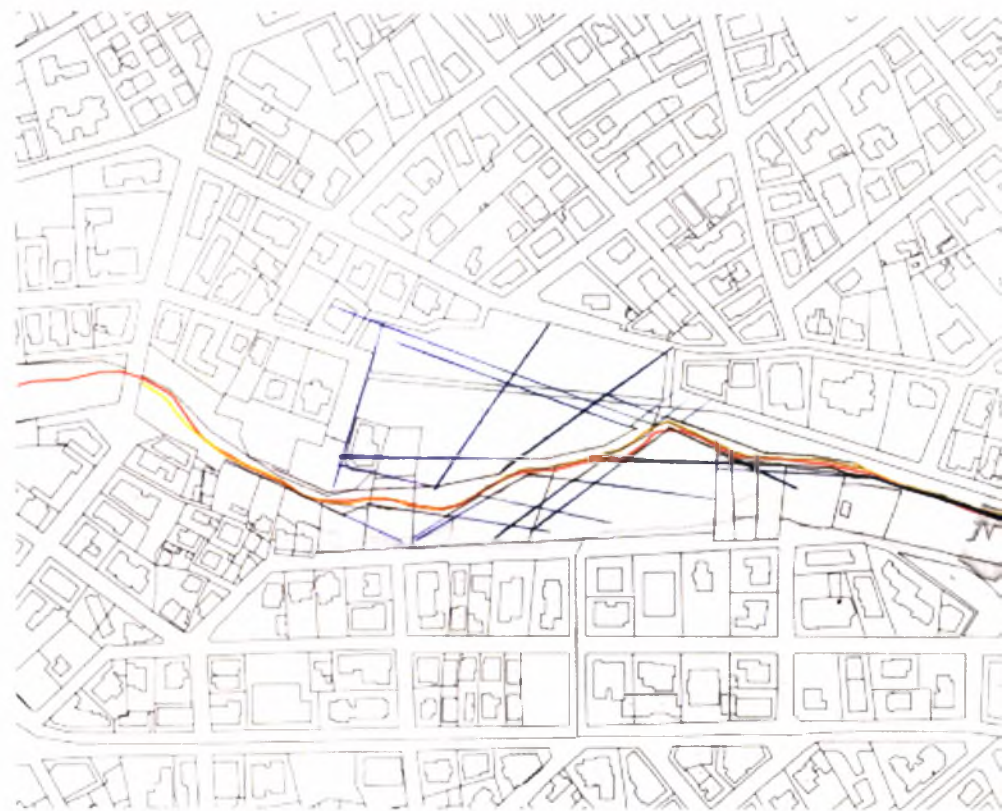
Με ανοικτό πράσινο χρώμα απεικονίζω τις περιοχές που θα καταλάμβαναν τα νέα περιβόλια. Με σκούρο πράσινο τις περιοχές που θα φύονταν υδρόφυλα φυτά. Με κίτρινο χρώμα οι ζώνες καλαμιών και κάθετων συνδέσεων προς το ρέμα, με μπλέ χρώμα το νερό που θα ποτίζει τα περιβόλια ενώ, με κόκκινο, την σημερινή ροή νερού. Σε αυτή την πρώτη προσέγγιση, η σχεδιαστική κίνηση ήταν μια προσπάθεια απεικόνισης μιας συμβολικής “εισβολής” του αστικού στοιχείου - ιστού προς το εσωτερικό του ρέματος, σε μία προσπάθεια “εννοιολογικής ενοποίησης και συμβολισμού” του ρέματος και αστικού τοπίου.

Οι με κίτρινο χρώμα ζώνες, χαρακτήκαν με βάση την παρουσία των δρόμων της βόρειας περιοχής, που φτάνουν στο ρέμα. Αυτές οι οδοί, είναι και αυτές που έχουν και τις ονομασίες των λουλουδιών των περιβολιών που υπήρχαν στην περιοχή στο παρελθόν. Σε αυτές τις ζώνες, η απόφαση μου ήταν, να δημιουργηθούν ευθύγραμμα μονοπάτια, που θα ενώσουν τις δύο όχθες στις ζώνες αυτές, κάθετα προς το ρέμα, και μόνο στα σημεία που θα συνέπιπτε ένωση οδών, από την ανατολική και τη δυτική όχθη. Αν δεν ίσχυε η ένωση αυτή, τότε, αυτή η οριζόντια ζώνη θα έσβηνε μόλις έφτανε στη σημερινή ροή του ρέματος. Για παράδειγμα, αν υπάρχει δρόμος από την ανατολική όχθη και δεν συμπίπτει αυτή η χάραξη με δρόμο και στην άλλη όχθη τότε: με κίτρινο παραμένει η ζώνη καλαμιών και κάθετης διαδρομής μέχρι το νερό, ενώ απέναντι συνεχίζει η χάραξη και απλώς τοποθετούνται τα κάθετα, προς αυτή τη ζώνη, στοιχεία, για οπτικοποίηση και ενίσχυση αυτής της σχεδιαστικής, κίνησής μου.

Από εκεί και έπειτα, οι διαδρομές χαρακτήκαν με τη λογική της πλημμύρας των υψομετρικών. Σε εγκάρσια τομή, θα προτιμούσα τη λογική (από ψηλά προς χαμηλότερα) διάδρομος, νερό, περιβόλι, διάδρομος, νερό, περιβόλι

κ.ο.κ. Για αυτόν τον λόγο και καταλαμβάνουν, κυρίως τις περιοχές πάνω από τις χαράξεις των νερών μου και στο τέλος των ζωνών των περιβολιών. Παρ’ όλα αυτά, επανασχεδιάστηκαν, αφού δεν ήταν ξεκάθαρο, το γεγονός αν υπάρχει ένα κοινό δίκτυο διαδρομών.

Έτσι, γίνεται σαφές, ότι θα πρέπει να βρεθεί μια λογική που θα “ξεκαθάριζε” αυτό το δίκτυο διαδρομών, θα ενδυνάμωνε την παρουσία αυτών των κάθετων χαράξεων – ένα δυνατότερο και σαφέστερο δίκτυο διαδρομών σε αυτή τη περιοχή και της μορφής των “νέων περιβολιών”.

Ο “Κράχτης” του Αγίου Αθανασίου

Επισκεπτόμενος και πάλι το ρέμα, αποτύπωσα μια από τις περιοχές που ανέφερα στο υποκεφάλαιο “Οι βιτρίνες και οι Κράχτες”. Η αποτύπωση αυτή έχει να κάνει με την περιοχή “ορυζώνας” ή αλλιώς ο “Κράχτης” στην περιοχή του Αγ. Αθανασίου. Ένα collage φωτογραφιών του “Κράχτη” αυτού είναι το παρακάτω:

Κόμβοι

Μέχρι στιγμής, στη σχεδιαστική προσέγγιση, υπήρχαν δύο υπο-περιοχές, οι οποίες έπρεπε να γίνει περαιτέρω επί τόπια έρευνα, ώστε να παρθούν και οι σχεδιαστικές αποφάσεις. Η έρευνα αυτή, είχε να κάνει με την εικόνα και την αίσθηση των δύο “κόμβων” της περιοχής μελέτης – των δύο γεφυρών που “διατρυπούν” το ρέμα κάθετα. Αυτές οι δύο περιοχές ήταν και οι κάθετες

προς το ρέμα, γέφυρες – η γέφυρα “Πολυδρόσου” στη βόρεια περιοχή και η γέφυρα “Δάφνιδος” νοτιότερα. Με το συνδιασμό και την αποτύπωση, μέσω videos και φωτογραφικού collage, των όψεων και της «οπτικής» πάνω σε αυτούς τους κόμβους, κατάφερα να καταλήξω στην κεντρική ιδέα της σχεδιαστικής μου προσέγγισης.

οπτικό παράθυρο Αγ. Αθανασίου

κόμβος Πολυδρόσου

κόμβος Δάφνιδος

Κατασκευή Μακετών – Ένα ακόμη σχεδιαστικό εργαλείο

Τα παραπάνω ερωτήματα, θεωρώ ότι, δε θα μπορούσαν να λυθούν, αν δεν προχωρούσα στην κατασκευή μακέτας. Παρατηρώντας το ανάγλυφο της περιοχής βόρειοανατολικά του ρέματος, λύθηκαν τα περισσότερα από τα σχεδιαστικά προβλήματα που είχαν προκύψει με την επεξεργασία του θέματός μου μόνο μέσω των παραπάνω σχεδιαστικών μεθόδων και εργαλείων. Έτσι πάρθηκαν οι τελικές αποφάσεις για το ύψος των τοιχείων αντιστήριξης, πού χαράσσονται οι διαδρομές, πώς και πού τοποθετούνται οι καλλιέργειες των λουλουδιών και πώς τροφοδοτούνται με νερό.

Εξελίσσοντας την μακέτα, προστέθηκαν και τα σαραζενέτ – συρματοκιβώτια, τα οποία, διασχίζουν κάθετα το ρέμα. Η τοποθέτηση των σαραζενέτ, έχει ένα πολύ δυνατό συμβολισμό και για την περιοχή, αλλά και για εμένα.

Τα συρματοκιβώτια, τοποθετούνται σε συνέχεια των δρόμων του αστικού ιστού της περιοχής του Αγ. Αθανασίου (με κίτρινο χρώμα στο πρόχειρο σχέδιο παρακάτω).

Μέχρι και στα τέλη της δεκαετίας του 1970, στην περιοχή καλλιεργούνταν πολλά και διάφορα είδη λουλουδιών. Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, ο δήμος Χαλανδρίου προχώρησε σε διάνομιση (με σχεδόν την σημερινή τους μορφή) νέων οδών, που άμεσα θα σηματοδοτούσαν και την έναρξη του οικοδομικού οργανισμού της περιοχής. Έτσι, οι καλλιέργειες σχεδόν αυτόματα έπαψαν να υπάρχουν. Θεωρώ ότι η χάραξη αυτών των οδών, ήταν και η αρχή του τέλους για τις καλλιέργειες της περιοχής. Σήμερα, οι συγκεκριμένες οδοί έχουν για ονομασία τους τα ονόματα των λουλουδιών που καλλιεργούνταν στην περιοχή. Κατ' επέκταση, αυτούς τους δρόμους και τις ονομασίες αυτών, θα μπορούσα να τους χαρακτηρίσω και ως μνήματα των καλλιέργειών αυτών.

Στην πρότασή μου, τα περιβόλια-καλλιέργειες λουλουδιών, τοποθετούνται πλέον στο εσωτερικό της ρεματίας, “πλημμυρίζοντας” συγκεκριμένες υψομετρικές (τις σημαντικές για το σχεδιασμό μου υψομετρικές, αυτές των δημοσίων κτιρίων). Τα συρματοκιβώτια τοποθετούνται σαν επέκταση αυτών των οδών έτσι ώστε, να φέρνουν στη μνήμη την “απότομη διακοπή” των καλλιέργειών, που έγινε με την χάραξη αυτών των δρόμων στις αρχές του 1980.

Τα συρματοκιβώτια, θα σημαίνουν και άμεση διακοπή οποιασδήποτε σχεδιαστικής κίνησης (διαδρομές, ποτιστικά αυλάκια κλπ) για την συγκεκριμένη περιοχή, ώστε να ενταθεί και η σημασία, της τόσο απότομης αλλαγής κατάστασης που επέφερε η χάρση αυτών των οδών.

Μακέτα περιοχής Αγ. Αθανασίου

Ολοκληρώνοντας τη μακέτα της περιοχής του Αγ. Αθανασίου, προχώρησα στην παρακάτω χρήση υλικών για την αφαιρετική αναπαράσταση της πρότασής μου για τη συγκεκριμένη περιοχή.

Για την απόδοση των περιβολιών από λουλούδια χρησιμοποίησα εκτυπώσεις από κολλάζ που έχω επεξεργαστεί στο photoshop. Κάθε λουλούδι που πλέον, θα καλλιεργείται στην περιοχή, έχει και το δικό του χρώμα απόδοσης. Ακόμη, η τοποθέτηση τους στις ανάλογες υψομετρικές δεν είναι τυχαία, επειδή στηρίζεται στις ιδιότητες του κάθε λουλουδιού. Έτσι, οι καλλιέργειες από νάρκισσους, που βρίσκονται χαμηλά, έχουν ανάγκη από νερό και έχουν κατα κύριο λόγο πορτοκαλί άνθη, αποτυπώνονται με πορτοκαλί κολλάζ. Τα χρυσάνθεμα, με μώβ άνθη, που βρίσκονται στην αμέσως επόμενη υψομετρική, αποτυπώνονται και από το αντίστοιχο χρώμα, οι υάκινθοι φύουν ρόζ άνθη και χρειάζονται μέτριο νερό, βρίσκονται ακόμη ψηλότερα και τέλος, οι καλλιέργειες από καμέλιες, οι οποίες χρειάζονται ημισκία για να αναπτυχθούν, βρίσκονται ψηλότερα από όλες τις υπόλοιπες καλλιέργειες και αποτυπώνονται με λευκο-πρασινό χρώμα, από το λευκό των άνθων τους. Η επιλογή αυτών των λουλουδιών είναι εμπνευσμένη από τις καλλιέργειες που υπήρχαν στην περιοχή τις δεκαετίες 1945-1970 και που σήμερα ονοματίζουν τις οδούς της συγκεκριμένης περιοχής.

Υλικό για την αναπαράσταση του τοπογραφικού της περιοχής, χρησιμοποίησα χαρτόνι οντουλέ. Για τις διαδρομές που έχω χαράξει, χρησιμοποιήθηκε χαρτόνι γκρί. Για τους αναλυματικούς τοίχους, χρησιμοποίησα φελλό, ενώ για τα συρματοκιβώτια σίτα.

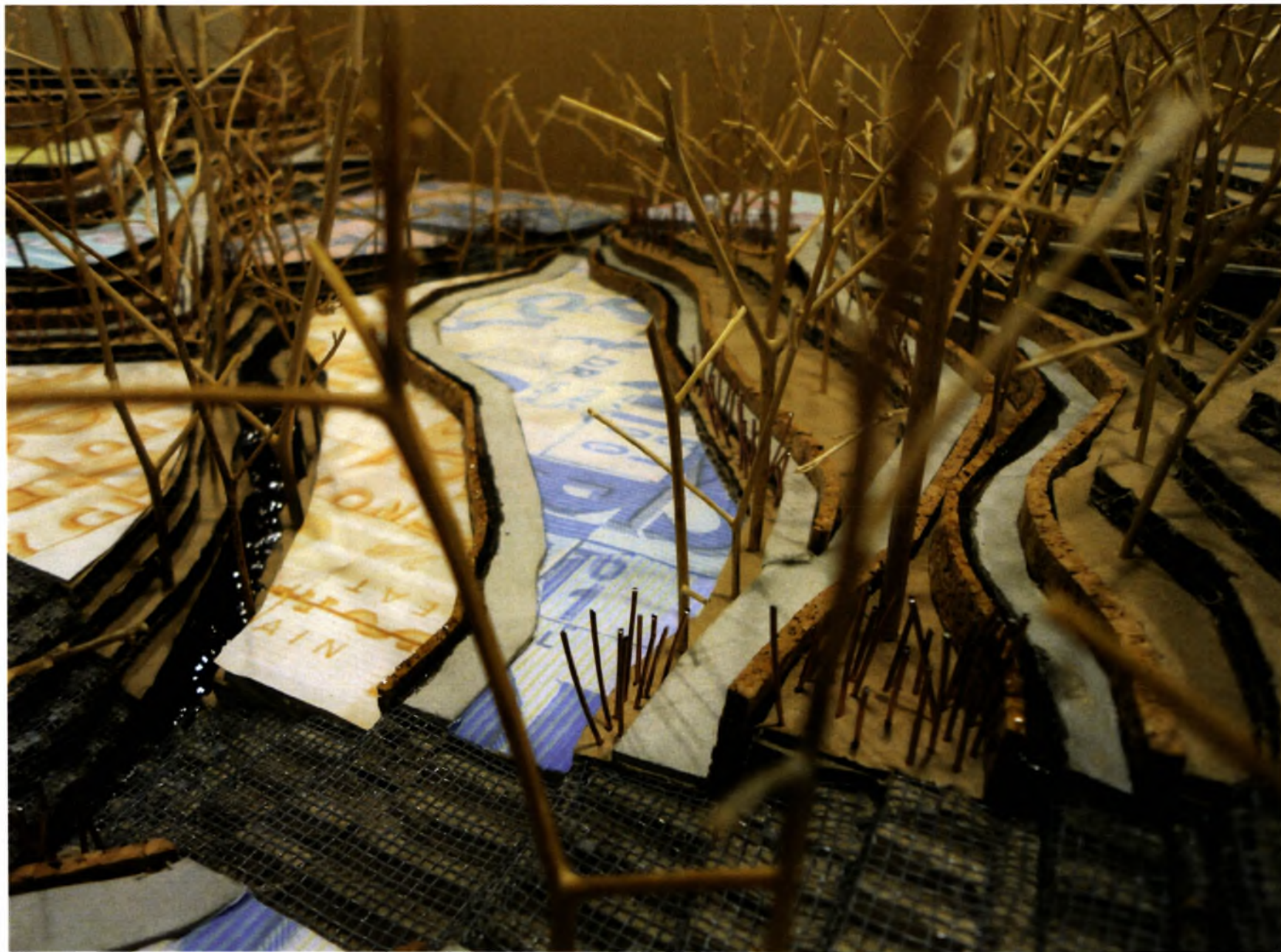
Για την υπάρχουσα βλάστηση της περιοχής χρησιμοποίησα κομμάτια από ξερόχορτα και για την απόδοση της αίσθησης του νερού, διαφανή λούστρο. Για τη χρήση των καλαμιών, που θα κάνω στην επέμβασή μου, χρησιμοποίησα χάλκινο σύρμα.

Μακέτα περιοχής Θεάτρου Ρεματιάς Χαλανδρίου

Η επόμενη περιοχή επέμβασης (τρεις διαφορετικοί τρόποι προσέγγισης του τοπίου και της ρεματίας, όπως έχει αναφερθεί) είναι κοντά στην περιοχή του Θεάτρου Ρεματίας Χαλανδρίου-Δημήτρης Παπαμιχαήλ. Η επέμβασή μου έχει γενικό τίτλο "Πλατείες" ή αλλιώς "Πλατείες νερού" και είναι η περιοχή που θα έχει τις περισσότερες δραστηριότητες. Ψυχαγωγία από το θέατρο και τις πλατείες από άμμο και καλάμια, κολύμβηση στις δύο τεχνιτές λίμνες, περίπατος και στάσεις.

Στην περιοχή, επανασχεδιάζεται το Θέατρο Ρεματίας και χαράσσονται νέες κερκίδες, που ακολουθούν (σε κάτοψη) τις υπάρχουσες υψομετρικές της περιοχής. Οι χαμηλότερες τρεις σειρές κερκιδών θα λειτουργούν όλο το χρόνο, ενώ οι υψηλότερες κερκίδες, το χειμώνα και τμηματικά το καλοκαίρι (όταν το

Θέατρο δε θα έχει παραστάσεις) θα πλημμυρίζουν από νερό, δημιουργώντας και εντείνοντας την γραμμικότητα αυτών.

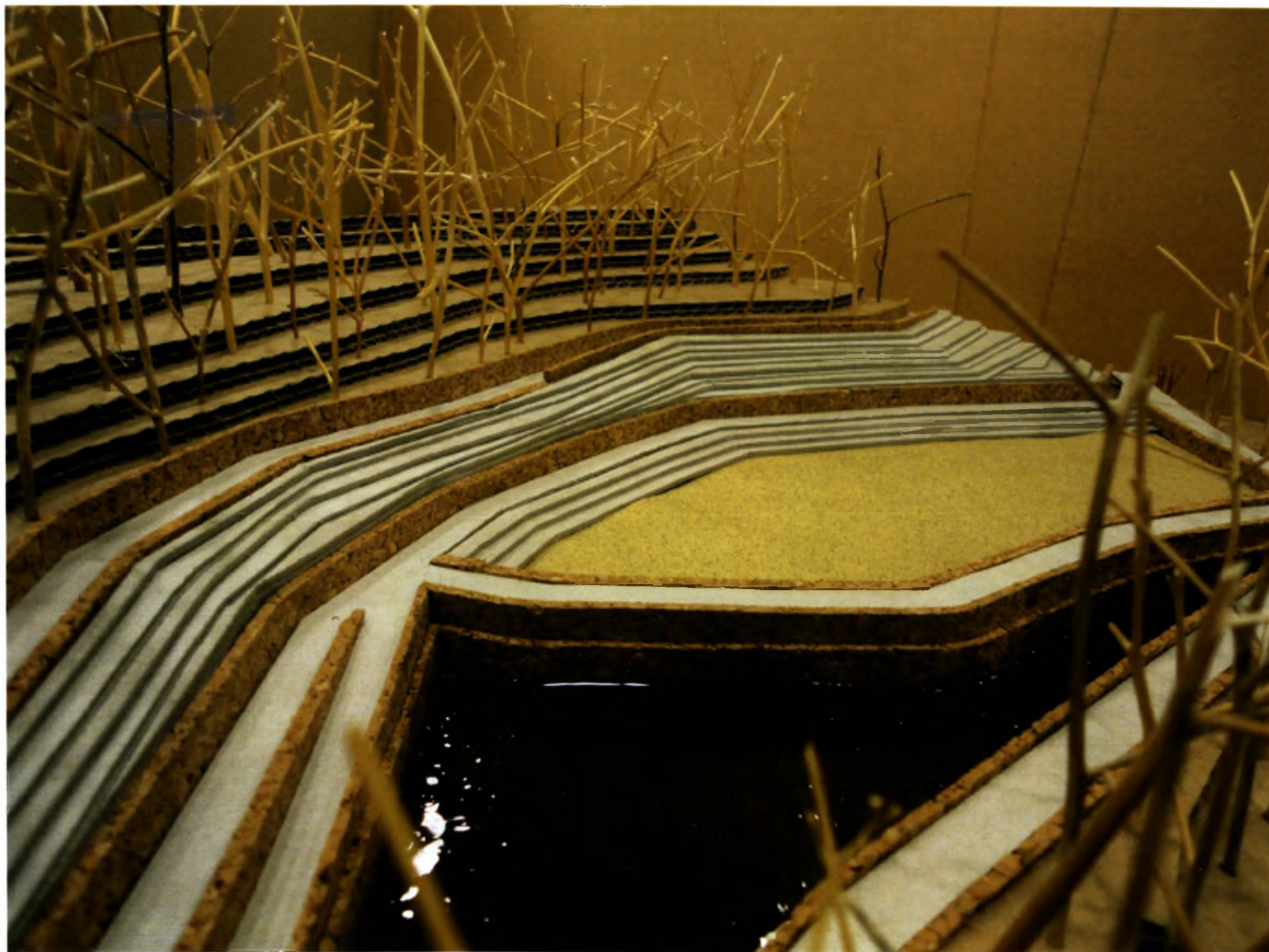
Η μορφή των δύο λιμνών έχει προκύψει από τα εξής δύο στοιχεία: είναι στις υψομετρικές δύο δημοσίων κτιρίων νοτιότερα, αλλά είναι και τα πλατύτερα μέρη σε όλη την περιοχή μελέτης μου, εκατέρωθεν των όχθων του ρέματος. Στη φυσική βλάστηση δεν επεμβαίνω, παρά μόνο στο σημείο της πλατείας με άμμο (απέναντι από το θέατρο), όπου και τα πεύκα που ήδη υπάρχουν στην περιοχή, κλαδεύονται μέχρι τις κορυφές τους, ώστε να δημιουργήσουν και ένα "καθαρότερο" περιβάλλον δραστηριοτήτων σε αυτή την πλατεία.

Το νερό μεταξύ των λιμνών συγκοινωνεί μέσω της πεζογέφυρας, εντείνοντας έτσι και την σύνδεση (οπτική και πραγματική) μεταξύ των δύο πλατειών δραστηριοτήτων (θεάτρου και άμμου) και των δύο υδάτινων πλατειών (λίμνες).

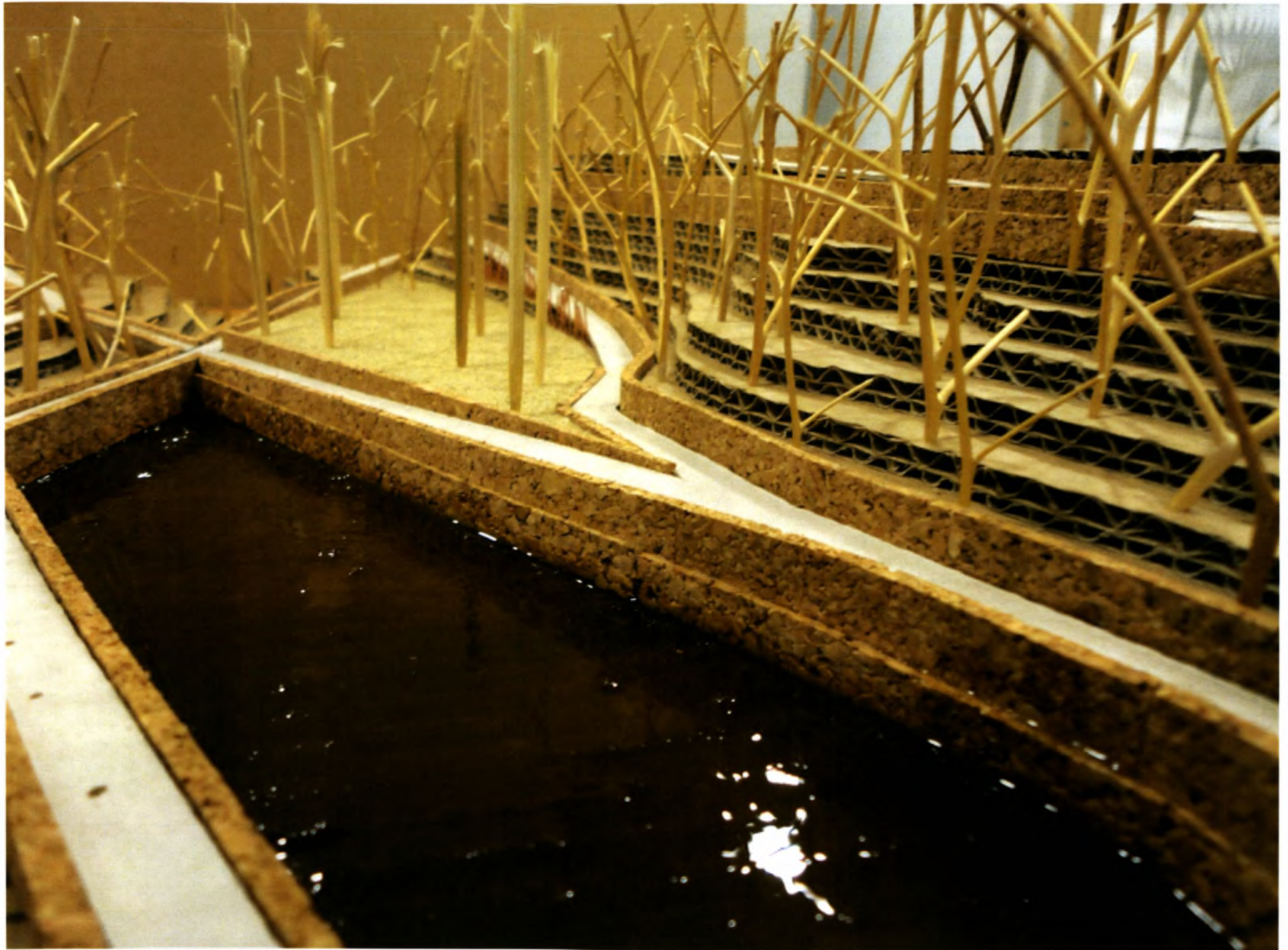

Τελικές αποφάσεις

Με τις παραπάνω διαδικασίες και εργαλεία έρευνας, αποτύπωσης, σχεδιασμού και απόδοσης, κατέληξα στην τελική πρόταση για την αντιμετώπιση της «φυσικής παρένθεσης» του αστικού ιστού της πόλης του Χαλανδρίου.

Η τελική πρόταση έχει σκοπό την επανατοποθέτηση της ρεματιάς στην «καρδιά» της πόλης και η πρόταση θα συμβάλλει στον τρόπο που η ρεματιά θα αρχίσει να δείχνει πιο προσιτή και φιλική για επίσκεψη από τους πολίτες.

Αυτό θα μπορούσε να συμβεί μέσω των γενικών στοιχείων της πρότασης μου: συνεχείς διαδρομές (από την αρχή ως το τέλος της περιοχής μελέτης) και προσβάσιμες από όλους (κλίση ραμπών 6-7%), άμεσες προσβάσεις από το ύψος της πόλης σε πολλαπλά σημεία, αναψυχή, ψυχαγωγία, παροχή πολιτιστικών εκδηλώσεων και εκδηλώσεων πολιτισμού μέσω του νέου θεάτρου, κολύμβηση, παιχνίδι στην περιοχή με άμμο, δροσιά και αντιπλημμυρική προστασία.

Οι περιοχές – πυρήνες στον σχεδιασμό μου είναι τρεις: ο ορυζώνας (περιοχή Πολυδρόσου – Αγίου Αθανασίου), οι «πλατείες» (περιοχή Θεάτρου Ρεματιάς Χαλανδρίου) και η αυλή (περιοχή δάσους ευκαλύπτων). Και οι τρεις περιοχές προέκυψαν από τον εντοπισμό στοιχείων του αστικού ιστού και του φυσικού τοπίου και φυσιολογίας της ρεματιάς. Με τη χρήση και τον ταυτόχρονο συνδυασμό του συνόλου πέπλων – layers των αστικών στοιχείων και του ρέματος, προέκυψαν τα σημαντικότερα στοιχεία της κάθε περιοχής, όπου έγιναν έννοιες και εργαλεία σχεδιασμού.

Υλικά

Ακόμη ένας σκοπός της περιοχής ήταν η επέμβασή μου να είναι σε αρμονία με το φυσικό κάλλος της περιοχής και οι επεμβάσεις μου να έχουν όσο το δυνατόν λιγότερο αντίκτυπο στην φυσιολογία της περιοχής. Έτσι τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν στο έδαφος της περιοχής θα είναι:

Οι διαδρομές και οι ράμπες θα είναι κατασκευασμένες και με επίστρωση από κουρασάνι.

Γίνεται χρήση άμμου και επίστρωση των περιοχών της πλατείας του θεάτρου και του χώρου αναψυκής που βρίσκεται στην απέναντι όχθη, στην ίδια στάθμη.

Η τοποθέτηση των συρματοκιβωτίων συμβάλλουν στην συνέχιση της βλάστησης, αφού μετά από καιρό το χώμα ανάμεσα στις πέτρες (από τον αέρα ή από μετατοπίσεις χώματος) μπορεί και να δώσει εύφορο έδαφος σπασμωδικά και να φυτρώσουν πόες.

Οι αναλυματικοί τοίχοι μου θα είναι κατασκευασμένοι από πέτρα.

Οι τοίχοι του δικτύου καναλιών στην νότια περιοχή – περιοχή «αυλή» θα είναι και αυτοί από πέτρα.

Διαχείριση Νερού

Η διαχείριση του νερού είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες στον σχεδιασμό μου. Το ρέμα δεν έχει την ροή ποταμού. Το νερό είναι σχετικά λιγιστό και το χρησιμοποιώ από τη φυσική ροή της ρεματιάς για όλο το σύστημα – δίκτυο νερού της πρότασης μου. Έτσι, ήταν σημαντικό να λυθεί το πρόβλημα διαχείρισης του νερού με τρόπο κατά τον οποίο και το ρέμα να μην στερέψει και να έχει ροή, αλλά και το σύνολο των επεμβάσεων που έχουν να κάνουν με το νερό να λειτουργούν κανονικά και χωρίς διακοπές. Ακόμη, ο τρόπος διαχείρισης αυτού του τόσο σημαντικού στοιχείου για εμένα και για την τελική πρότασή θα έπρεπε να συμβάλλει στον μέγιστο βαθμό στην «ηρόσκληση» των επισκεπτών της πόλης. Έτσι, οδηγήθηκα στον παρακάτω τρόπο διαχείρισης:

Ορυζώνας:

Το δίκτυο ποτίσματος των καλλιεργειών λουλουδιών στην περιοχή του ορυζώνα λειτουργεί τις απογευματινές ώρες και μόνο τότε. Το δίκτυο ανανέωσης νερού των «πλατειών νερού» παρ'ότι ιδρεύεται από διαφορετικό υψόμετρο διατρέχει και τα κανάλια νερού της βόρειας περιοχής. Έτσι, βόρεια έχουμε ροή και κατά τη διάρκεια ποτίσματος των καλλιεργειών αλλά και όταν ανανεώνεται το νερό νοτιότερα των «πλατειών».

«Πλατείες νερού»

Το νερό των «πλατειών νερού» υδροδοτείται από την βόρεια περιοχή και τις βραδινές με πρωινές ώρες. Αφού ανανεωθεί, διοχετεύεται πάλι στο κεντρικό κανάλι – φυσική ροή του ρέματος συμβάλλοντας έτσι στο να μην στερέψει η φυσική ροή του ρέματος Χαλανδρίου.

«Αυλή»

Υδροδοτείται τις μεσημεριανές ώρες για λόγους ψύξης της περιοχής που έχει δύο γηροκομεία. Ανάλογα με τις ανάγκες μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σαν εναλλακτικός τρόπος αντιπλημμυρικής προστασίας του κέντρου του Χαλανδρίου (περιοχή με συχνά φαινόμενα πλυμμήρας). Το νερό, αφού περάσει μέσα από το δίκτυο των καναλιών επιστρέφει και πάλι στη φυσική ροή του ρέματος.

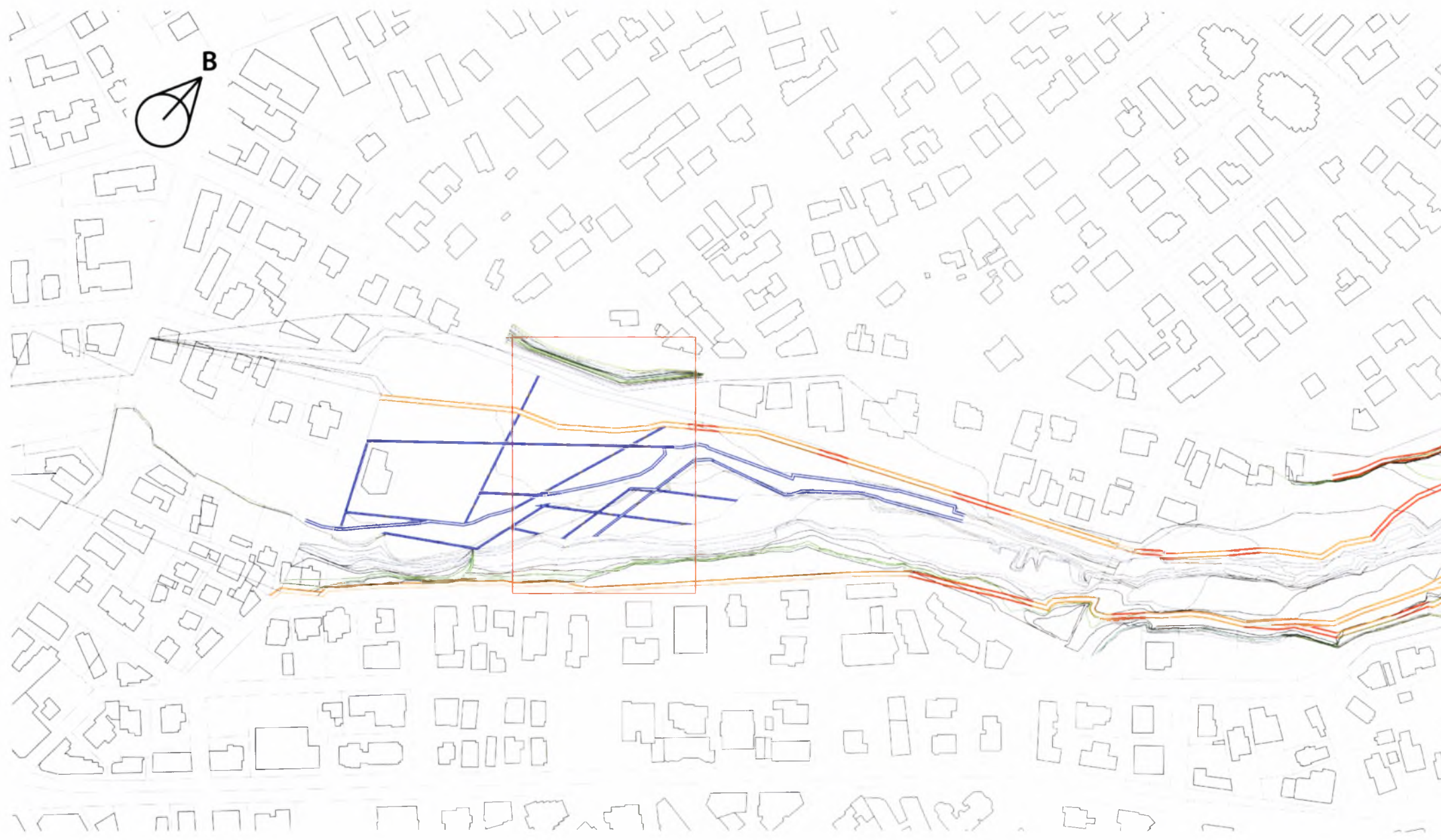
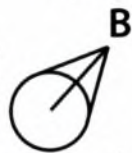

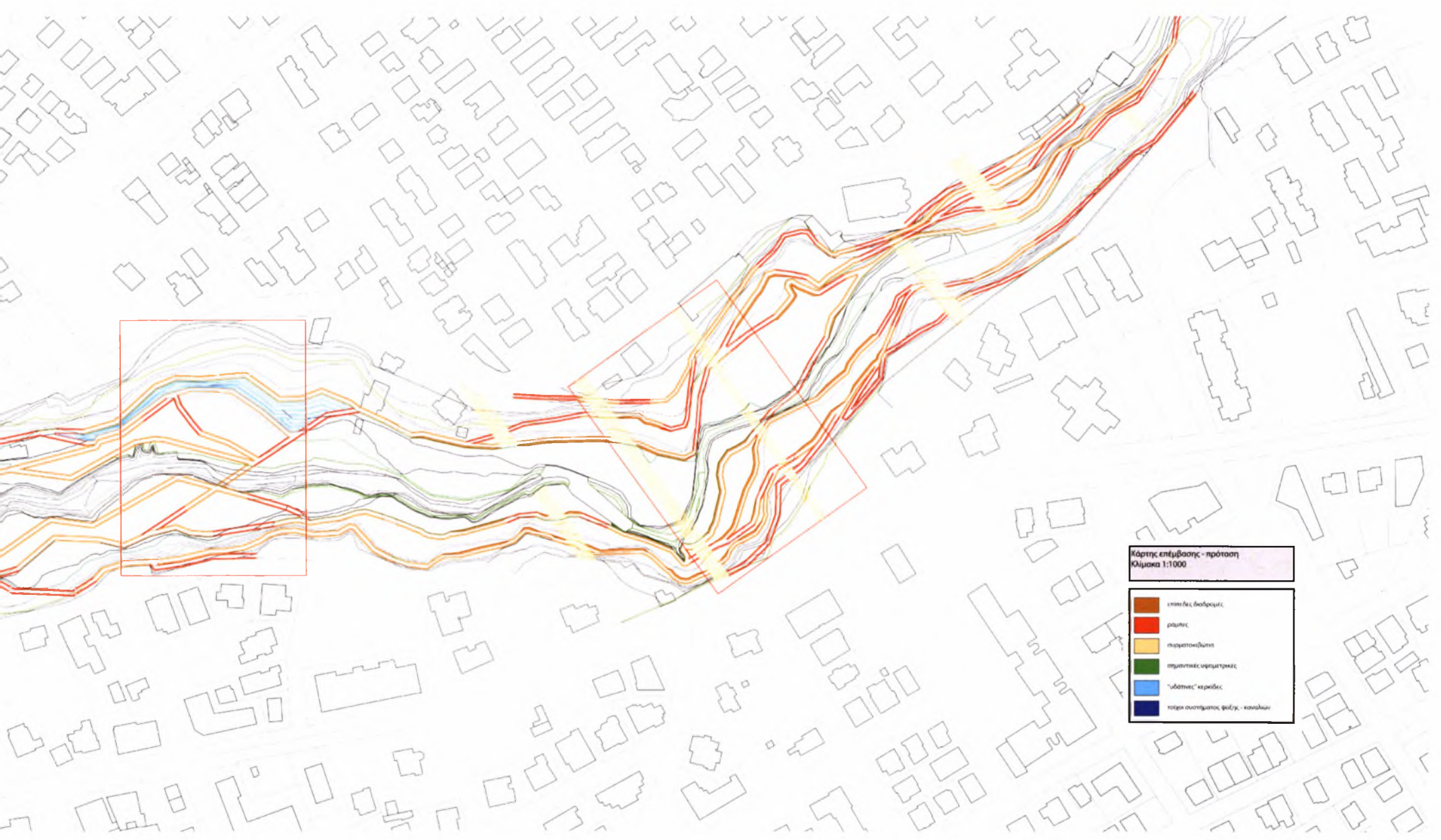

Κάρτης υπάρχουσας κατάστασης
περιφέρειας Καλανθρίου
Κλίμακα 1:1000

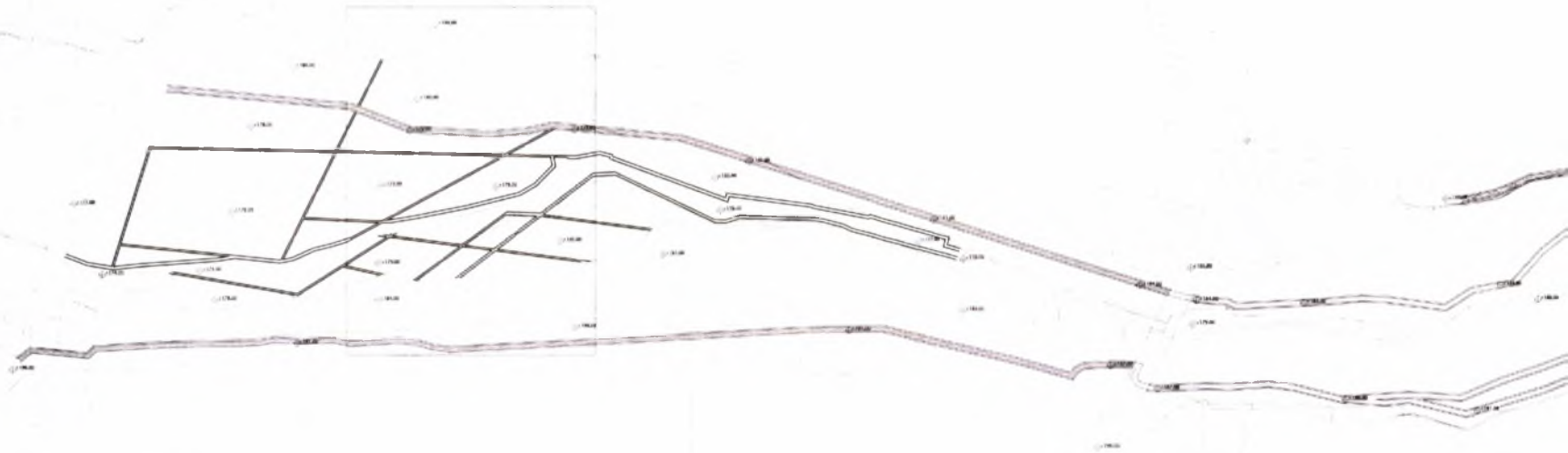
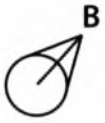

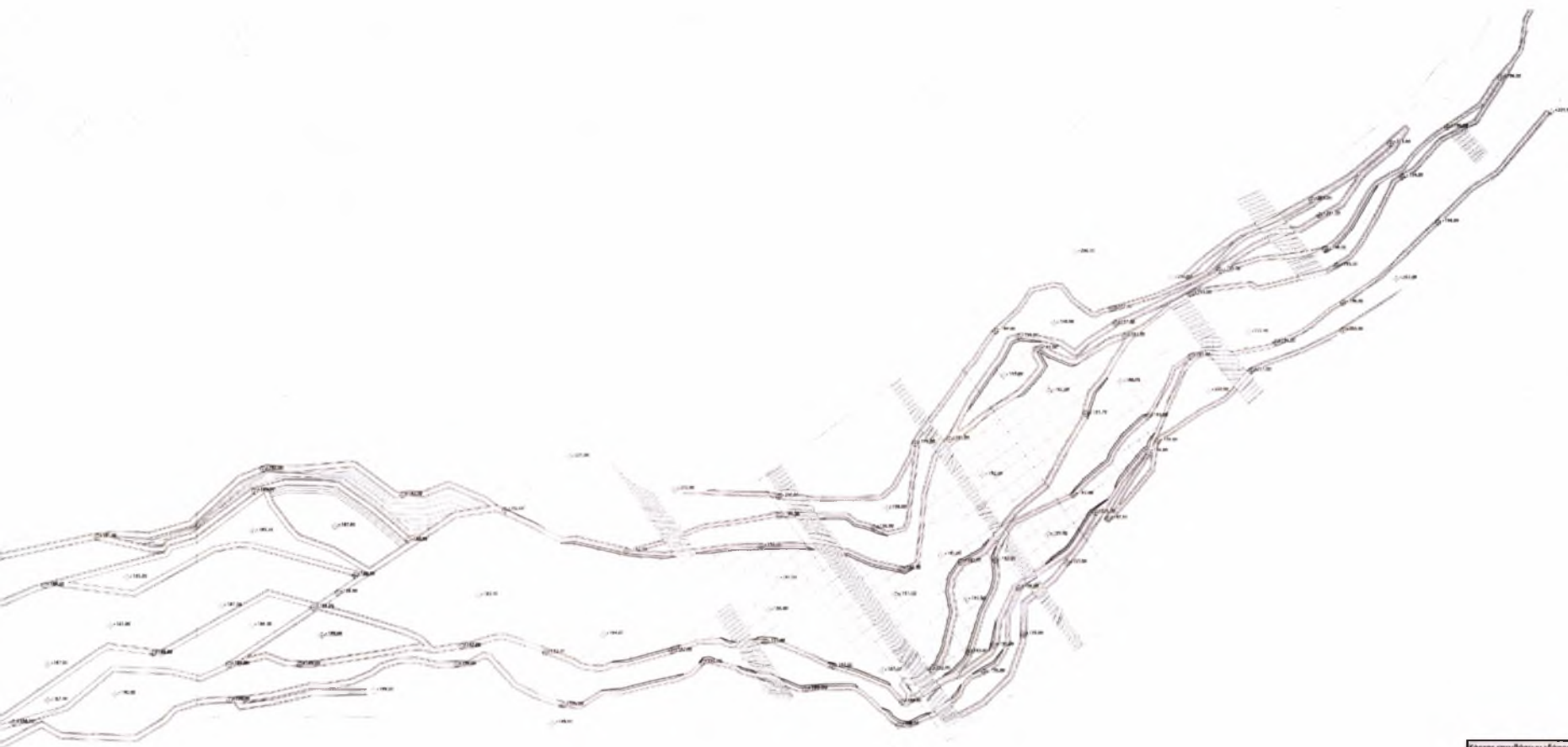

Κάρτης επέμβασης - πρόταση
Κλίμακα 1:1000

- επιπλέον δασοτόμος
- ρίστης
- παραπομπή
- σημαντικές υπερμετρικές
- “υπόγειες” αγωγοί
- τοπικά συστήματα φίλτρου - κανάλια

Καρτα, σταθμίσμων εδάφους, παρομοί, υψών
Μάκρας 1:500

	Οριζόντιες Γραμμές υψών
	Παρομοί
	Παρομοί
	Οδοί
	Τοπογραφικά στοιχεία

Χάρτης διαστράγγισης νερού πελάτης
 Κοκκινόβραχο
 Κλίμακα 1:500

	πρόσθιο σύστημα απορροής νερού
	επίπεδο εκβάσεων - κτίρια 19.00 - 21.00
	επίπεδο βάσεων - ανασφάλιστο έδαφος 22.00 - 23.00
	επίπεδο βάσεων κτισμάτων - κτιστήρια/αποθήκες 24.00 - 25.00

Βλάστηση

Οι επεμβάσεις στη βλάστηση της περιοχής είναι λίγες. Στην περιοχή του «ορυζώνα» διατηρώ την υπάρχουσα κατάσταση και στις υψομετρικές που αποφασίστηκε καλλιεργούνται λουλούδια που φύονταν στην περιοχή μέχρι τις αρχές του 1980. Στις ίδιες υψομετρικές, στα σημεία όπου από τη μία πλευρά, υπάρχουν καλλιέργειες και από την άλλη πλευρά της διαδρομής φυσική βλάστηση, στα όρια της διαδρομής τοποθετώ συστάδες από καλάμια. Αυτό γίνεται με σκοπό την συμβολική «προστασία» της υπάρχουσας βλάστησης-κατάστασης αλλά και την οπτική καθοδήγηση του επισκέπτη προς την περιοχή των λουλουδιών. Οι καλλιέργειες αυτές θα συντηρούνται από τους ίδιους τους κατοίκους ή επισκέπτες, συμβάλλοντας έτσι στην ενίσχυση της σύνδεσης του αστού με τη φύση. Το Γυμνάσιο - Λύκειο στο επίπεδο της πόλης στην περιοχή, θα μπορούσε να διοργανώνει εκδρομές εκπαιδευτικού χαρακτήρα με σκοπό την συντήρηση αυτών των καλλιεργειών. Ακόμη, τα συγκεκριμένα άνθη που επιλέχθηκαν, εκτός από το ότι τα ονόματά τους είναι και ονομασίες οδών της περιοχής, εκτός του γεγονότος ότι καλλιεργούνταν στην περιοχή στο παρελθόν, ανθίζουν και σε διαφορετικές περιόδους. Έτσι, ο υάκινθος ανθίζει τέλη χειμώνα, αρχές της άνοιξης όλα τα άνθη μαζί, την περίοδο του καλοκαιριού οι καμέλιες και το φθινόπωρο τα χρυσάνθεμα. Με αυτό τον τρόπο έχουμε άνθιση των καλλιεργειών όλη τη χρονιά καθιστώντας ακόμη ελκυστικότερη την περιοχή σε κάποιον τυχαίο επισκέπτη, αφού οποιαδήποτε στιγμή του χρόνου θα μπορούσε να αντιληφθεί την διαφορετικότητα των καλλιεργειών μέσα στο φυσικό τοπίο της ρεματιάς. Τα πεύκα της περιοχής που βρίσκονται ανάμεσα στις καλλιεργητικές περιοχές, κλαδεύονται μέχρι την κορυφή, ώστε τα άνθη να αναπτύσσονται κανονικά και όχι σε σκιερά μέρη με παράσιτα διατηρώντας την περιοχή «καθαρότερη» αφού λιγότερα φύλλα θα πέφτουν στο έδαφος.

Στην περιοχή «πλατείες νερού» η μόνη επέμβαση έχει να κάνει με την περιοχή που στρώνεται με άμμο. Λόγω του ότι θα είναι χώρος αναψυχής (ένα είδος παιδότοπου με άμμο και καλάμια) για τον ίδιο λόγο τα πεύκα της περιοχής κλαδεύονται μέχρι σχεδόν την κορυφή, ώστε να διατηρηθεί ο χώρος «καθαρότερος» για διασκέδαση. Οι συστάδες από καλάμια τοποθετούνται και για «καθάρισμα» του νερού για τις περιοχές κολύμβησης, αλλά και για

προστασία κατάβασης από τις ράμπες. Στα σημεία όπου οι δύο πλατείες νερού – λίμνες είναι ρηχές και δεν μπορείς να κολυπήσεις θα φυτευτούν υδρόβια φυτά (πχ νούφαρα) συμβάλλοντας στο φυσικό κάλλος της περιοχής.

Στην τελευταία περιοχή «αυλή», στην βορειοανατολική όχθη, όπου βρίσκεται και το δάσος των ευκαλύπτων, δεν γίνεται καμία επέμβαση παρά μόνο στην νοτιοανατολική όχθη, όπου φυτεύονται ευκάλυπτοι και σε εκείνη την όχθη έτσι ώστε να συμβάλλει στην δημιουργία ακόμη καλύτερου κλίματος για τις μεγάλες ηλικίες, χάρη στην ιαματική του δράση.

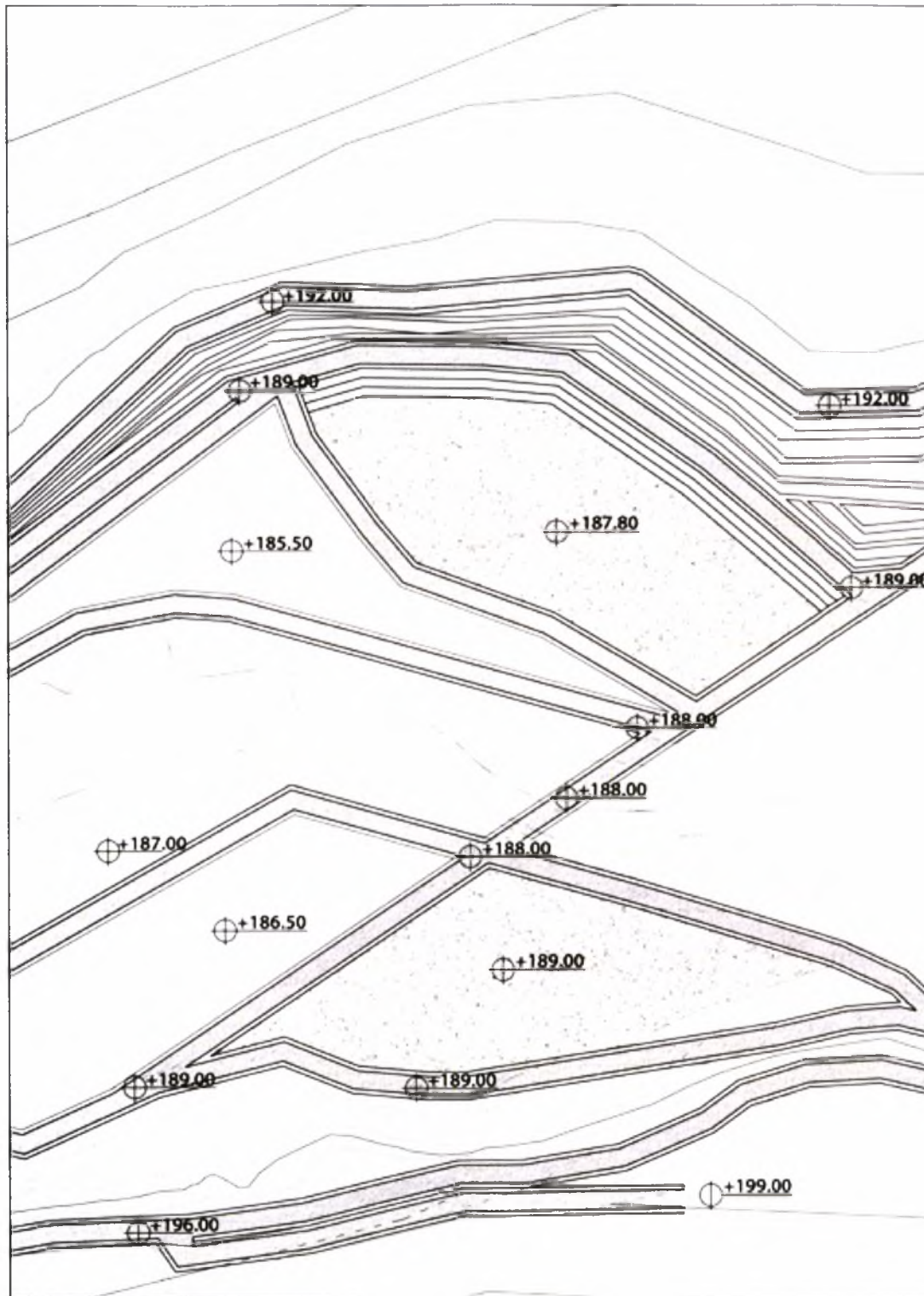
Επίλογος

Ουσιαστικά, η πρόταση αυτή, έχει σκοπό τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης του φυσικού τοπίου που παρεμβάλλεται μέσα στον αστικό ιστό. Δημιουργεί χρήσεις για τους πολίτες, με τις ελάχιστες κινήσεις, με σκοπό όχι την δημιουργία ενός «πλαστικού» σκηνικού θεάτρου - «ευφρανσης της καρδιάς», αλλά με σκοπό την έμπρακτη ενασχόληση με το τοπίο και «επιστροφή» του αστού στην φύση, ακόμη και αν το φυσικό τοπίο είναι μια παρένθεση στην πόλη που κατοικεί και εργάζεται. Απότερος σκοπός είναι η τοποθέτηση της φύσης και πάλι στην καθημερινότητα των αστών και της επαναδιαπραγμάτευσης της σχέσης των αστών με τη φύση.

Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει απομακρυνθεί αρκετά από την σχέση του με το φυσικό τοπίο και οι επεμβάσεις που θα του «υπενθύμιζαν» την αξία της φύσης, ακόμη και σε τόσο κοντινή απόσταση, θα μπορούσε να είναι ένα πρώτο βήμα επαναπροσδιορισμού αυτής της ιδιότυπης σχέσης.

**ΚΑΤΩΦΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ
ΠΟΛΥΔΡΟΣΟΥ-ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000104729

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ.: 24210 06300-1

